

arnika

1974 - 2014

40 LET CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI SLAVKOVSKÝ LES

OBSAH

CHKO Slavkovský les v datech aneb jak šel čas	2
Vývoj ochrany přírody ve Slavkovském lese – rezervace	6
Mokřady pod Vlčkem – úspěch dvou ochrannářských generací	9
redakce	
Třikrát o Arnice	12
redakce	
Když ještě ve Slavkovském lese tokal tetřev hlušec	12
Jan Harvánek	
Moje vzpomínky na fotografie pro Arniku	16
Stanislav Wieser	
Chvála Arniky	20
Stanislav Burachovič	
Vývoj botanického poznání Slavkovského lesa a historie botanického bádání v uplynulých 40 letech	21
Přemysl Tájek	
Vývoj zoologického poznání v historii CHKO aneb o zoolozích a jiné zvěře	26
Pavla Tájková	
Čáp černý ve Slavkovském lese	29
Milan Vojtěch	
Třikrát tetřivci aneb ztráta jednoho ptačího druhu	32
redakce	
Jak zmizel ve Slavkovském lese tetřev obecný	32
Pavel Řepa	
Tetřivčí tokaniště ve vzpomínkách	36
Václav Procházka	
Několik poznámek k výskytu tetřivků ve Slavkovském lese	38
Dětmár Jäger	
Zimní sčítání netopýrů ve Slavkovském lese	39
redakce	
Rozhovor	42
Zeptali jsme se	45

Arnika, přírodou a historií Karlovarského kraje, vydává Karlovarský kraj ve spolupráci se ZO ČSOP Kladská a AOPK ČR, Správu CHKO Slavkovský les a krajským střediskem Karlovy Vary, email: redakce.arnika@email.cz. Redakce: P. Tájek, P. Krása, S. Wieser, J. Rolková, P. Tájková, P. Jiran.

Tiskovina evidovaná u Ministerstva kultury pod ev. č.: MK ČR 14993. Vychází nepravidelně v nákladu 700 ks.

Za původnost a obsahovou správnost ručí autoři. Číslo neprošlo jazykovou úpravou. Toto číslo vychází s finanční podporou Krajského úřadu Karlovarského kraje.

Fotografie bez uvedení autora jsou z archivu Správy CHKO Slavkovský les. Kresby Jan Harvánek. Grafická úprava a tisk Skyexpress - tiskárna Halla, Cheb. ISSN: 1804-1914.

Před čtyřmi desítkami let vznikla Chráněná krajinná oblast Slavkovský les. V roce 1974 se společně s ní rodí i nevídaný fenomén – příznivci Slavkovského lesa. Začalo žít přirozené společenství pevných vazeb i podvědomých tradic. Jako sněhová koule postupně nabalovalo lidi všech profesí a sociálních skupin. Ti, kteří měli to štěstí a stali se součástí děje Slavkovského lesa, zažili stavbu naučné stezky na Kladské, účastnili se objevitelských výprav, pravidelných přátelských setkávání

i bujarých oslav. Našli životní přátele, pocít opravdového spojení s přírodou a často i smysl sebe sama. Děkuji osudu, že jsem jedním z nich.

I v této době, kdy okamžité poučení poskytne internet a rozhodujícím kritériem je „má dáti“ a „dal“, neztrácí příznivci Slavkovského lesa identitu a myšlenkové sepětí. Mnohé činy v určitém čase nabývají zřetelnějšího smyslu až po letech. Časopis Arnika je toho důkazem.

Jindřich Horáček

Z kroužkování výrů v přírodní rezervaci Údolí Teplé v 90. letech.

CHKO SLAVKOVSKÝ LES

V DATECH

ANEB JAK ŠEL ČAS...

Čtyřicet let je dlouhá nebo krátká doba? Záleží na úhlu pohledu... CHKO Slavkovský les není ve svých čtyřiceti „nesmělým pubertákem“, ale spíše „dospělákem v plné síle“, který již zná své místo v životě a nyní se snaží svůj život zlepšovat. Během prvních deseti let existence CHKO Slavkovský les se s omezeným personálním i finančním zázemím Správy CHKO bez dostatečných správních kompetencí dosáhlo obdivuhodných výsledků, na něž navazujeme dodnes (zbudování naučných stezek, zabránění odvodnění mnoha cenných lokalit, časopis Arnika). Druhé desetiletí se

nese v duchu objevování skrytých přírodních i kulturních hodnot Slavkovského lesa. Třetí dekáda přináší rozšiřování poznatků o těchto hodnotách a jejich zhodnocení v ochrannářské praxi (i díky podpoře v zákoně), ať už jde o vyhlásování nových chráněných území, ale i o aktivní ochrannářská opatření. Ve čtvrtém desetiletí je možné směle pokračovat a rozvíjet hodnoty Slavkovského lesa, které se díky nedocenitelné práci mnoha našich předchůdců zachovaly. Doufáme, že Slavkovský les i v dalších letech bude mít co nabídnout všem svým obdivovatelům a objevitelům. □

1974

vydání Výnosu ministerstva kultury ČSR o zřízení CHKO Slavkovský les dne 3. května, ovšem Správa CHKO Slavkovský les začíná pracovat až v září

1975

vydání prvního „Zpravodaje“, předchůdce časopisu Arnika

1976

vyšlo první číslo časopisu Arnika, jehož dlouholetým redaktorem byl Jan Harvánek (1976–1999)

■ zřízení první naučné stezky Smradoch ve Slavkovském lese

1977

otevření naučné stezky Kladská, jedné z nejstarších naučných stezek tohoto rozsahu v republice

■ vznik dobrovolného aktivu spolupracovníků a příznivců při Správě CHKO Slavkovský les

1979

první trampská brigáda, jejíž zakladatelé manželé Gregorovi ji tradičně pořádají dodnes

■ otevření naučné stezky Křížky

1980

zahájení těžby rašeliny na Krásenském rašeliništi

◀ Otevírání naučné stezky na Kladské (rok 1977).

▲ Stavba vyhlídkové věže na naučné stezce Kladská (rok 1981).

▼ Otevírání naučné stezky na Křížkách (1979).

1981

uzavření dohody o spolupráci a vzájemné zastupitelnosti Správy CHKO Slavkovský les a Českého inspektorátu lázní a zřídel

■ objevení výjimečné přírodovědné hodnoty slatinišť vyhlášených později jako PR Mokřady pod Vlčkem

1982

první pozorované hnízdění čápa černého ve Slavkovském lese

1985

zahájení pravidelného mapování výra velkého pod vedením Dětmara Jägera

■ vyhlášení PP Sirňák

1986

„znovunalezení“ vyhynulé vrby borůvkovité na Upolínové louce botaniky Jaroslavou Nesvadbovou a Jaromírem Sofronem

■ mapování vydry říční ve Slavkovském lese – „Akce Lutra“ vedené Jindřichem Horáčkem v letech 1986–1988

1989

vyhlášení dlouho připravované
PP Dominova skalka

1990

konec velkoplošných meliorací
a rozorávání mezí, nástup trvalých travních
kultur v krajině Slavkovského lesa

■ jednání o navrácení historického názvu
„Císařský les“, přejmenování však nakonec
nebylo realizováno

■ mezi roky 1990 až 1997 došlo
k vyhlášení maloplošně zvláště chráněných
území – lesních PR Holina, PR Podhorní
vrch, PR Lazurový vrch, PR Údolí Teplé,
lučních NPP Upolínová louka pod Křížky,
PR Prameniště Teplé, PR Mokřady pod
Vlčkem a geologických PP Moučné
pytle, PP Kynžvartský kámen, PP Koňský
pramen, PP Milhostovské mofety, PP
Čiperka a PP Čedičové varhany u Hlinek

1992

nový zákon o ochraně přírody a krajiny
(114/1992 Sb.), který nahradil zákon
40/1956 Sb., platí po novelizacích dodnes

1993

začátek pravidelného zimního sčítání
netopýrů ve Slavkovském lese (Jiří
Bytel, Luděk Bufka, Libor Dvořák a další
chiropterologové)

■ založení botanické sekce aktivu
dobrovolníků Stanislavem Wieserem
a Miroslavem Tréglerem

1994

založení zoologické sekce aktivu
dobrovolníků Jiřím Bytelem

1995

pozorování posledních větších tokanišť
tetřivků obecných ve Slavkovském lese
(7 jedinců), poté v dalších letech už jen
sporadická pozorování

1996

nález zbytkové populace střevle potoční
na území PR Mokřady pod Vlčkem

1997

ochrana přírody začíná s aktivním
managementem vybraných lokalit, např.
na Křížky se vrací pastva ovcí

2001

výzkumný projekt na hnědásku
chrastavcového, evropsky významný
druh motýla, který dnes žije v ČR jen
v Karlovarském kraji

2003

v letech 2003 až 2004 byly vyhlášeny
PP Pístovská louka, PP Hořečková louka
na Pile a PR Žižkův vrch

2004

síťové mapování ptáků Slavkovského lesa,
na kterém se podílelo až do roku 2007
několik desítek ornitologů pod vedením
Pavla Řepy

2005

ponechání lokality Tajga v NPR Kladské
rašeliny samovolnému vývoji na základě
dohody mezi Správou CHKO Slavkovský
les a Lesy ČR, s. p.

■ zařazení 24 lokalit v CHKO Slavkovský
les na seznam evropsky významných
lokalit soustavy Natura 2000 (schválení
probíhalo v letech 2005–2009)

2006

poslední pozorování tetřeva hlušce
ve Slavkovském lese

■ ve Slavkovském lese je poprvé
pozorován datlík tříprstý

2007

mezi roky 2007 až 2008 došlo k vyhlášení
PP Rašeliště u myslivny, PP Podhorní
slatě a PP Těšovské pastviny

2009

nález vzácné vážky bělousté na Komářím rybníku, pravděpodobně největší populace ve střední Evropě

2010

rozšíření naučné stezky Kladská o část spravovanou Lesy ČR, s. p.

■ na konci roku odchází do penze vedoucí Správy CHKO Jan Schlossar

2011

nastupuje nový vedoucí Správy CHKO Jindřich Horáček

■ sloučení Správy CHKO Slavkovský les v Mariánských Lázních s krajským střediskem AOPK ČR Karlovy Vary do jednoho regionálního pracoviště

■ nález vřesovce čtyřradého na Tajze a puchýřky útlé na Mýtském rybníce

2012

zařazení lokality „Pramenné vývěry a rašeliniště Slavkovského lesa“ mezi světově významné (tzv. ramsarské) mokřady

■ první nález netopýra brvitého ve Slavkovském lese

2013

první doložené hnízdění orla křiklavého ve Slavkovském lese i v ČR vůbec

■ otevření návštěvnického střediska na Kladské „Dům přírody Slavkovského lesa“

2014

vyhlášení nejmladších maloplošných zvláště chráněných území ve Slavkovském lese – PP Čertkus, PP Kounické louky a PP Velikonoční rybník

■ dokončení poslední etapy revitalizace Dlouhé stoky

■ 40. výročí založení CHKO Slavkovský les

- ▼ *Vyhlídkový altán na rozšířené části naučné stezky na Kladské (rok 2010).
Foto Miroslav Lešák.*

VÝVOJ OCHRANY PŘÍRODY VE SLAVKOVSKÉM LESE – REZERVACE

Přemysl Tájek, AOPK ČR, Správa CHKO Slavkovský les a krajské středisko Karlovy Vary

Významný posun v poznání přírody Slavkovského lesa a její ochrany v uplynulých desetiletích velice dobře ilustruje vývoj v ochraně jejích nejcennějších částí. Pro zjednodušení jsou tato území dále nazývána „rezervacemi“ – jsou tím však myšleny všechny 4 existující kategorie tzv. maloplošných zvláště chráněných území – tj. národní přírodní rezervace, národní přírodní památky, přírodní rezervace a přírodní památky.

V době vzniku Správy CHKO Slavkovský les, tedy v roce 1974, bylo na území CHKO Slavkovský les 9 rezervací (Kladské rašeliny složené z nynějších 5 oddělených částí jsou počítány jako jedna), z nichž 7 sloužilo k ochraně živé přírody. Tento stav vydržel až do roku 1985, kdy vznikla přírodní památka Sirňák, která se tak stala první rezervací vyhlášenou

v době existence Správy CHKO Slavkovský les. Zatímco v 80. letech vznikly pouze 2 nové rezervace, v 90. letech přišla významná vlna vyhlásování, související zčásti se změnou zákona o ochraně přírody v roce 1992. V tomto roce totiž získaly Správy CHKO na svém území kompetence k vyhlásování rezervací. Nutnost ochrany nejcennějších listnatých lesů a nelesních mokřadů tehdy vyústila v přísnější územní ochranu vybraných bučin a sutočových lesů (Holina, Podhorní vrch, Lazurový vrch, Údolí Teplé) a mokřadních luk (Upolínová louka pod Křížky, Prameniště Teplé, Mokřady pod Vlčkem). Novými chráněnými území se v té době však staly především menší lokality zajišťující ochranu nejcennějších částí neživé přírody, tedy geologických zajímavostí a vývěřů minerálních pramenů či plynů.

Maloplošně zvláště chráněná území v CHKO Slavkovský les v čase. Černě ohraničená jsou území sloužící k ochraně živé přírody, šedě k ochraně neživé přírody.

rok vyhlášení	název chráněného území
1933	Kladské rašeliny
1933	Svatošské skály
1933	Šemnická skála
1962	Křížky
1966	Planý vrch
1966	Vlček
1968	Smradoch
1969	Pluhův bor
1972	Homolka
1985	Sirňák
1989	Dominova skalka
1990	Holina
1990	Kynžvartský kámen
1990	Upolínová louka pod Křížky
1992	Údolí Teplé
1993	Milhostovské mofety

1993	Prameniště Teplé
1995	Čiperka
1995	Mokřady pod Vlčkem
1996	Košský pramen
1997	Čedičové varhany u Hlinek
1997	Lazurový vrch
1997	Moučné pytle
1997	Podhorní vrch
2003	Pístovská louka
2004	Hořečková louka na Pile
2004	Žižkův vrch
2007	Rašeliniště u myslivny
2008	Podhorní slatě
2008	Těšovské pastviny
2014	Čertkus
2014	Kounické louky
2014	Velikonoční rybník

Doplňování sítě chráněných území probíhá i v současnosti. Podrobné botanické podklady i stále kvalitnější informace o rozšíření vzácných druhů živočichů jasně ukázaly nutnost cílené péče a ochrany především lučních stanovišť. Pro Slavkovský les jsou typické výjimečně dobře zachovalé mokřadní a slatiništní louky s výskytem vzácných

rostlin a hnědáka chrastavcového, jednoho z nejohroženějších denních motýlů v Evropě. K ochraně těchto stanovišť byly v poslední době vyhlášeny lokality Hořečková louka na Pile, Rašeliniště u myslivny, Podhorní slatě, Čertkus a Kounické louky. Nejcennější sušší typy luk s významným výskytem vzácných druhů orchidejí jsou pak chráněny

rok 2000

rok 2014

v přírodních památkách Těšovské pastviny a Pístovská louka.

V současnosti existuje na území CHKO Slavkovský les 33 maloplošných zvláště chráněných území. 24 z nich slouží k ochraně přírodních stanovišť, vzácných druhů rostlin a živočichů; zbylých 9 je určeno k ochraně neživé přírody.

V souvislosti s novým plánem péče o CHKO byl zpracován seznam možných kandidátů na další rezervace. Zda se některé z těchto lokalit stanou maloplošnými zvláště chráněnými územími závisí na dalším průzkumu lokalit, vyhodnocení možných ohrožení, nutnosti péče o lokalitu, vypracování plánů péče apod. Kromě tradičně velice kvalitních botanických podkladů získávají v poslední době na významu také poznatky zoologické. Dokladem toho je i první čistě „zoologická rezervace“ Slavkovského lesa – Velikonoční rybník, vyhlášená v letošním roce. Jejím posláním je ochrana vzácných druhů obojživelníků a vážek. ■

Rok 2007: Tvorba hraničního značení tehdy nově vzniklé PR Rašeliniště u myslivny. Pavel Nechvátal při zatloukání tyčí pro státní znaky a Miloš Holub a Tomáš Peckert při tvorbě pruhového značení.

Obě fotografie Přemysl Tájek.

MOKŘADY POD VLČKEM – ÚSPĚCH DVOU OCHRANÁŘSKÝCH GENERACÍ

redakce

▲ Mokřady pod Vlčkem na leteckém snímku z roku 1953 s dobře patrnými vojenskými tábory a muničním skladem (v dolní části snímku). Rybníčky jsou v severovýchodní části snímku. Tečkovaně hranice dnešní přírodní rezervace. Zdroj: kontaminace.cenia.cz

Není tomu zdaleka tak dávno, kdy bylo za ideální ochranu nejcennějších částí přírody považováno jejich zakonzervování spojené s vyloučením veškerých lidských zásahů. V tomto duchu byly u nás vyhlášovány první rezervace, z podstaty věci především staré lesní porosty. S vývojem evropské krajiny v posledním století a prohlubováním našich znalostí o fungování přírodních procesů však začínalo být stále jasnější, že zdaleka ne všechny typy přírodních stanovišť je možné takto chránit.

Naopak, úspěšné přežití velké části přírodních stanovišť a rostlinných i živočišných druhů vyžaduje aktivní a cílenou péči.

S prvními cílenými zásahy pro zachování a zlepšení přírodních stanovišť se ve Slavkovském lese začalo kolem roku 1990. Šlo především o vyřezávky náletových dřevin na nejcennějších nelesních lokalitách – na Křížkách a Upolínové louce. Zpočátku byla tato opatření prováděna s pomocí dobrovolníků, v 90. letech se ale otevřela možnost zásahy financovat

- ▲ Přehrážky na starých odvodňovacích příkopech zbudované v roce 2012.
- Statné rostliny všivce bahenního.

z prostředků Ministerstva životního prostředí a počet takových opatření se začal postupně zvyšovat.

Ve Slavkovském lese jsou asi nejlepším příkladem dlouhodobé úspěšné ochrannářské péče Mokřady pod Vlčkem. Výjimečná botanická hodnota zdejších mokřadů byla objevena v roce 1981, kdy zde tehdy začínající a dnes významný český botanik Jiří Sádlo zaznamenal výskyt celé řady vzácných a ohrožených druhů rostlin. Díky úsilí pracovníků Správy CHKO Slavkovský les se pak podařilo významně ovlivnit průběh odvodňovacích prací, které se v 80. letech nevyhnuly ani nejcennějším místům ve Slavkovském lese. Vykopání odvodňovacích příkopů a zatrubněných meliorací se tak naštěstí podařilo odklonit alespoň z nejcennější jihovýchodní části území. Aby se zamezilo dalším negativním zásahům do vodního režimu a zajistila se ochrana zdejších mokřadů, byla zde v roce 1995 vyhlášena přírodní rezervace Mokřady pod Vlčkem. Teprve později, v roce 1996, byla ve dvou ze sedmi zdejších rybníků objevena zbytková populace střevle potoční a potvrzena tak výjimečnost lokality i ze zoologického hlediska. Rybníčky sloužily na začátku 20. století jako sádky na pstruhy pro nedalekou výletní restauraci Wolfenstein, zaniklou po 2. světové

válce. V době nálezů střevle měly nádrže poškozené hráze, byly silně zazemněné, a proto byly v letech 1998 a 1999 opraveny. Část nádrží byla odbahněna a byly obnoveny drobné přítoky a odtoky z rybníků, v nichž bylo zbudováno celkem 56 nízkých stupňů, pod nimiž tak vznikly výtěrové tůňky pro střevle. Opatření brzy přineslo kýžený výsledek – střevle rychle osídlily všechny rybníčky na lokalitě a zvýšil se jejich počet.

Mokřady pod Vlčkem byly historicky kosenými loukami. V důsledku absence tradičního ručního kosení rašelinných luk ve 2. polovině 20. století se zde začal významně šířit rákos, který zarůstal i nejcennější místa se soustředěným výskytem kriticky a silně ohrožených druhů rostlin. Proto se na sklonku 90. let začaly louky každoročně sekat s cílem zabránit další expanzi rákosu. Zapojování rákosu se tím podařilo zabránit, ale jeho významnějšího proředění a oslabení bylo dosaženo až v roce 2006, kdy se rákos začal sekat dvakrát během vegetačního sezónu. Kosení probíhalo vždy v době, kdy rákos vydává největší část zásob z oddenků do svých nadzemních částí, aby došlo k co největšímu oslabení této vitální rostliny. Během několika let se tak podařilo rákos významně proředit, což mělo významný pozitivní efekt

především na populaci vzácného všivce bahenního. Nárůst v počtu jedinců byl zaznamenán i u suchopýru širolistého, prstnatce Fuchsova a ostrice dvoudomé. Několikaleté zvýšení intenzity kosení rákosu nasměrovalo vývoj vegetace správným směrem, a tak dnes postačuje sekat zdejší rašelinné louky s rákosem opět pouze jednou ročně.

V sousedních částech rezervace byly v uplynulých deseti letech postaveny přehrážky na odvodňovacích příkopech a vytvořeno několik menších tůní. Cílem těchto opatření je opětovně zvýšit hladinu podzemní vody a zpestřit stanovištní podmínky pro další druhy rostlin i živočichů. Stále je ale

co vylepšovat. Ochrannářskou výzvou do budoucna je rozšíření druhově bohatých mokřadů na úkor plochy souvislých rákosin. Jedním z možných řešení by snad mohlo být řízené vypalování rákosu. To však ukáží až výsledky plánovaných pokusů a čas. ■

▼ *Kosení slatinných luk s rákosem v roce 2010.*

Všechny fotografie Přemysl Tájek.

TŘIKRÁT O ARNICE

redakce

Osobní pocity a vzpomínky nikdy nebyly tím, co by plnilo stránky Arniky. Překvapivě je to ale právě atmosféra minulých časů, co nejsilněji dýchne na každého, kdo zalistuje jejími staršími výtisky. Ti z nás, kteří tyto časy nezažili, si nad zažloutlými listy Arnik často říkají, jaká je to škoda, že tenkrát také nemohli být „u toho“. Dokonce i přesto, že dobře víme, o jak složitou dobu šlo právě na poli ochrany přírody.

Asi tak lze nejlépe vyjádřit to, co z časopisu, určeného původně jen členům dobrovolného aktivu, udělalo ve své době legendu. Důkazem je skutečnost, že při přípravě tohoto čísla vydanému k jubileu chráněné krajinné oblasti, se nám sešly hned tři příspěvky věnované výhradně Arnice. Odkrývají řadu dosud nevyřčených věcí ze zákulisí jejího vzniku a jsou hodně osobní – pro Arniku tedy dost neobvyklé. Jsme však přesvědčeni, že si je Arnika zaslouží a vřele za ně děkujeme. □

KDYŽ JEŠTĚ VE SLAVKOVSKÉM LESE TOKAL TETŘEV HLUŠEC...

(retrospektiva časopisu Arnika)

Jan Harvánek, kdysi odpovědný redaktor Arniky, Mariánské Lázně

Ottův naučný slovník pod heslem retrospektiva uvádí: „pohled zpět do minulosti“. Můj věk mi nedává příliš optimistické pohledy do budoucnosti, a tak se raději budu věnovat právě oněm veselým pohledům do minulosti. A co navíc – slyšel jsem tokat tetřeva hlušce u Lysiny a v Tajze. V té době také vyšlo první číslo časopisu Arnika.

Dva roky po vyhlášení Chráněné krajinné oblasti Slavkovský les vyšlo první číslo Arniky (1976). Polygrafické možnosti byly v té době značně pionýrské, a tak prvních šest čísel se tisklo na lihovém cyklostylu. Pro dříve narozené a hlavně pro pobavení alespoň stručně popíšu tuto skvělou tiskařskou techniku. Na blánu (na barvicí papír na stranu bez barvy) se psalo psacím strojem (v mém případě

zn. Zeta a posléze Consul) bez barvicí pásky. Písmena prorážela nepropustnou vrstvu. Kladívka psacího stroje údery vmáčkly barvu na křídový papír vespodu. Po ukončení psaní se křídový papír s otištěnou barvou vložil na válec lihového rozmnožovacího stroje. Na otáčející se válec „liháku“ dosedal filcový pásek napouštěný ze zásobníčku denaturovaným lihem. Líh zvlhčoval barvu na křídovém papíru (bláně) a přenášel tisk na kancelářský papír. Dalo se udělat v nejlepším případě 50–60 kopií, koncové kopie byly již špatně čitelné. Čitelný musel být naopak zápis v očíslovaném sešitu – kdy se množilo, proč, kdo množil, kolik výtisků, kdo výtisky dostal a popis rozmnožovaného textu. Po ukončení tisku se musel lihový rozmnožovací přístroj

Ing Richard Švandrlík

TISÍCILETÁ SLOVANSKÁ LÍPA

V ZÁDUBU

Starý Zádub nad Mariánskými Lázněmi je velmi staré osídlení. Jeho existence v roce 1193 dokládá se v soupise Hroznatových majetků, darovaných tepelskému klášteři při jeho založení, v papežské potvrzovací listině z 23.5.1273. Ves je tu pod názvem "Zadubo" a jsou tu i jeho sousedé - Zavissino (Závišín) a Milhostenuovo (Milhostov). Obec "za dubem" či "za duby" byla nazvána externě, ze Závišína (pouhých 500 m od Zádubu) nebo z Milhostova s tím,

Brkoslav severní

ZIMNÍ HOST SLAVKOVSKÉHO LESA

Jan Harváněk

První předvoj tohoto krásného severského ptáka přilétá do oblasti Slavkovského lesa již uprostřed října. Koncem října a v listopadu se rozléhá jeho hlas v jeřabinových alejích, na okrajích lesů, na stráních a pasekách, všude tam, kde rostou roztroušené bobulové porosty a stromy. Náš zimní host - brkoslav severní - se ozývá vrčivým SÍRRR, hlubokým BRRRT či krátkým SRPS; někdy též flétnovým DÝ, podobně jako hýl. Za

▲ Ukázka nadpisů kreslených Janem Harvánkem k článkům v Arníkách (1976 a 1986).

uzavřít do zapečetěné místnosti. Komunista se tenkrát strašně bál jakéhokoli necenzurovaného slova.

Od sedmého čísla došlo ke značnému pokroku. Můj přítel Karel Hubáček (karlovarský grafik, sitotiskař a všeuměl) se ujal tisku. Ofsetový tisk znamenal u nás v té době vrchol. A co bylo nejdůležitější - náklad se ustálil na 300 výtiscích. Další pokrok nastal v roce 1982, kdy díky přátelům z CHKO Malá Fatra

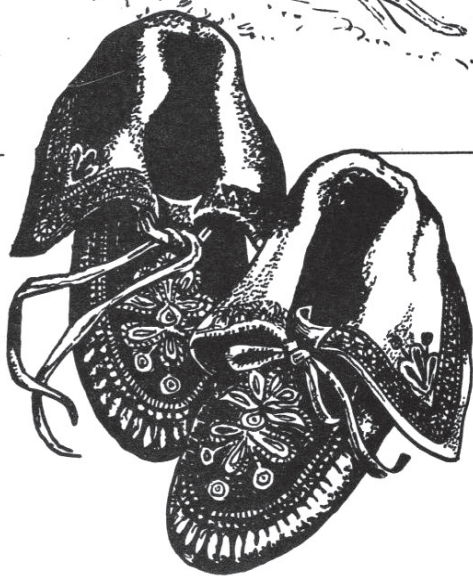
(především díky vedoucímu Správy Ing. Pačáčkovi) se podařilo vniknout do přízné super tiskárny Neografia Martin. Tiskárna vždy natiskla barevnou obálku na šest čísel dopředu. Vnitřek Arniky nadále tiskl mistr Hubáček. I vlastní příprava se značně zlepšila. Povedlo se přelstít komunistickou byrokraci a získat elektronický psací stroj Olivetti. Ten již dokázal automaticky zarovnávat sloupce a vrcholem byla výměnná růžice tří typů písma.

Březová | 9 | kůra

STRÁŽCI POKLADU
ČEPLAGHANI

Hodně šťastných dnů na
stezce dospělých... Stále
modrou oblohu a věčně
mladé srdce...

Získání tohoto fantastického psacího stroje doprovází také mnoho úsměvných okamžiků. Psací stroj byl bohužel kapitalistický výrobek, a tak ho mohl získat pouze podnik, který vyvážel české produkty na západ. Takový podnik sice vyvážel své produkty za dolary, ale ty nedostal. U banky měl účet ve valutových korunách, nebo devizových korunách (nevím, co je správně – dodnes se v tom nevyznám). Mohl si však zakoupit kapitalistický výrobek za české koruny u českého dovozce. Správně duše se našla v Mariánských Lázních. Západočeské dřevařské závody psací stroj zakoupily, dlouhodobě zapůjčily Správě CHKO Slavkovský les a posléze za české korunky jako starý prodaly.

Další velký skok kupředu učinila revoluce v roce 1989. Počítačová technika, grafika, digitální fotografie, tisk. Tisk barevné obálky, ale i černobílého vnitřku velice kvalitně převzala firma Marienprint Planá a sazbu DTP servis Mariánské Lázně. To už je ale skoro současnost.

Dnes již nostalgicky vzpomínám na časy „když ještě ve Slavkovském lese tokal tetřev“. Celá příprava časopisu se dělala doslova na koleně. Ručně se vše kreslilo, typografie se dělala též ručně, fotografie byly často poněkud nečitelné, každé číslo se snášelo (kompletovalo) ručně atd. A občas jsem musel jet do Plzně k papalášům na kobereček. Například, když na obálce byla památkově chráněná hrázďenka a v pozadí se tyčil milíkovský kostel (= prý úděsná propagace církve), anebo když vyšel článek Zaniklá řemesla ve Slavkovském lese a vedle českých názvů byl v závorce uveden historický německý název. Podobných tragicko-humorných příběhů

bych mohl uvést mnoho. Důležité však zůstává, že se podařilo celkem vydat přes 70 čísel (1975–1999). Náklad se v 90. letech zvýšil až na 900 výtisků. Arnika byla neprodejná a zdarma ji dostávali všichni dobrovolní spolupracovníci, ale i další zájemci. Významné bylo i to, že časopis dostávaly všechny obecní, městské a okresní úřady na území Slavkovského lesa, což značně usnadnilo předávání informací a zároveň i otevíralo dveře při různých a mnohdy méně příjemných jednáních. Dalším vydavatelským přínosem bylo i vydání 16 čísel „Březové kůry“, která byla určena mladým ochráncům přírody Slavkovského lesa. Březová kůra vycházela víceméně coby samizdat.

Stará Arnika by nebyla Arnikou bez rozsáhlého kolektivu spolupracovníků. Za desítky bych jmenoval alespoň Dr. Stanislava Buračoviče, Ing. Standu Wiesera, Ing. Miroslava Tréglera, Láďu Plachého, Zdeňka Buchteleho, Ing. Zdeňka Němce, RNDr. Jirku Bytla, Ing. Dana Lindenbergera, Petra Berana, PhDr. Vladimíra Mašáta, Ing. Josefa Královce, Dr. Vladimíra Kajlíka nebo RNDr. Jaroslava Bočka. Po celou dobu prováděla nezištně kontrolu české gramatiky a celkovou korekturu textu paní profesorka Jarmila Hůrková (maminka známého mariánskolázeňského lékaře Petra Hůrky). Ve výčtu skvělých jmen bych mohl pokračovat ještě dlouho, ale degenerativní aktivita mého mozku stále pokračuje, takže se omlouvám těm neuvedeným.

Slavkovský les v těchto dnech oslavuje požehnané čtyřicáté výročí a Arnika opět též vychází. Z toho mám velikou radost. Přeji tak všem oslavencům a Arnice především, mnoho dalších a především úspěšných roků. ■

◀ *Březová kůra, časopis pro mladé ochránce přírody Slavkovského lesa.*

MOJE VZPOMÍNKY NA FOTOGRAFIE PRO ARNIKU

Stanislav Wieser, Karlovy Vary

V prvních Zpravodajích (předchůdcích Arniky) nebyly reprodukční možnosti vhodné pro použití fotografií k ilustracím. V čísle 1*1975 publikované tři fotografie připomínaly spíš nepodařené linoryty a v čísle 2*1976 musely být linie obzoru i předmětů v popředí

fotografie zdůrazněny perokresbou podobně jako na některých pohlednicích z 19. století. Zato od samého počátku odpovědný redaktor Jan Harvánek uplatňoval své výtvarné nadání a kreslířskou zručnost jak na titulních stranách, tak v ilustracích ke článkům.

- *Grafická úprava titulních stran Arnik čísel 1 až 32 z let 1982 až 1992 (diapozitiv Agfachrome 60 mm).*
- ▼ *Údolí Lomnického potoka nad Stanovickým mlýnem před zaplavením vodní nádrží Stanovice, rok 1971. (fotografie publikována v Arnice 9*1978)*

armika

④

chráněná krajinná oblast

SLAVKOVSKÝ LES

Od čísla 3*1976 nesl informační a metodický zpravodaj název ARNIKA a na obálce se uplatnila v koláži prvně i fotografie, podobně také na čísle 4*1976. Fotografické ilustrace ke článkům se již stávaly zřetelnější, ač v technice reprodukce zdaleka nemohly konkurovat Honzovým kresbám. Na titul 5*1977 se vrátila kresba. Od čísla 6*1977 se však začaly prosazovat fotografie. Dokonce tento sešit otevírala fotoreportáž z budování naučné stezky na Kladské a prvně také fotopříloha představovala skvělé snímky jelenů autora Svatopluka Šedivého – ovšem v reprodukční úrovni tehdejší techniky. Ke článkům o Kladské a o hradu Bečově byly prvně v Arnice publikovány moje dvě fotografie.

V září 1977 jsem se přihlásil ke spolupráci se Správou CHKO Slavkovský les. Motivem pro mne byla činnost v ochraně přírody. V té době jsem již 11. rok publikoval své fotografie v časopisech a také v několika knihách nakladatelství Olympia a Academia. Kdo tehdy uměl své snímky sám laboratorně zpracovat a zvětšit

na formát aspoň 13 × 18 cm, mohl zkoušet nabízet je redakcím. Přednostně byly přijímány, pokud je autor nabízel spolu s textem námětově žádaného článku. Pro Arniku jsem předložil jen výběr snímků z archivu vytvářeného od roku 1965 při „objevitelských“ cestách krajinou, kterou jsem do té doby neznal. První článek jsem nabídl až v roce 1979. Moje fotografie předtím redakce přiřazovala často ke článkům Stanislava Burachoviče. Setkal jsem se s ním až koncem roku 1979 a od té doby nás přátelství i zájmy spojují dodnes.

Úroveň černobílých fotoreprodukcí se již blížila běžným časopisům a mnohdy byla i lepší než v běžném denním tisku. Přestože v té době jsem měl pražskými nakladatelstvími publikovány i barevné snímky, radost mi dělaly fotky, byť černobílé, na stránkách Arniky – zde musím poznamenat, že nikdy nebyly honorované, zatímco v celostátních časopisech bylo možné dostat 30 až 50 Kč za černobílý snímek. Ve srovnání s dneškem to byl dobrý honorář.

► *Lomnický potok pod Pilou
v místě zvaném Steklý kámen
(fotografie z roku 1971,
publikována v Arnice 9*1978).*

◄ *Kladská ze břehu před
vybudováním naučné stezky
(fotografie ze 17. 4. 1977,
publikována na titulní straně
Arniky 7*1978).*

*Všechny fotografie Stanislav
Wieser.*

Prekvapující a do té doby v regionálním tisku nevídaná změna vzhledu Arniky se stala od ledna 1982. Nová řada sešitů s číslováním od 1 dostala barevnou přední i zadní obálku. Honza Harvánek pro ni navrhl graficky dokonalou úpravu, která umocňovala působivost celoplošných snímků. Když jsem od čísla 4 (rok 1983) mohl vidat takto vytištěné svoje snímky, poznal jsem prvně ve své publikační činnosti, že barevný diapozitiv lze tisknout ve srovnatelné kvalitě s originálem, byť odchylky mohou vzniknout. Kvalita tisku byla dána tehdy novou technologií skenování předloh pro pokročilý ofsetový tisk v podniku Tiskárny SNP Martin (později Neografia). Dá se říci, že s každou Arnikou jsme prožívali spolu s Honzou dvojí radost: Nejprve, když přivezl pro několik čísel napřed natištěné obálky, a potom, když číslo naplnil černobílým obsahem, který s nadšením připravovala a očekávala řada autorů – radovali jsme se všichni v aktivu dobrovolných spolupracovníků Správy, pro něž byla Arnika určena.

Stejně jako autoři byli neplacení, výtisky byly neprodejné, ale pro svůj obsah i formu žádané v širším okruhu zájemců o přírodu. Z počátečního nákladu 120 kusů stoupl náklad až na 900 výtisků.

Po 10 letech v roce 1992 vyšla Arnika číslo 32 naposledy s obálkou tištěnou v Martině ve formátu B5. Další barevné obálky formátu A5 až do posledního čísla 47 (tj. čísla 67 od černobílých počátků Zpravodaje) tiskla v letech 1993 až 1999 v odlišitelném provedení firma Marienprint v Plané a vnitřní tisk zformovala již běžná fotosazba tiskáren v Karlových Varech. Tím končí vzpomínaná nepřetržitá řada Arnik. Tehdy také fotografie váhavě i dravě přecházela na digitální platformu. Snímky přestávaly vznikat v šeru a chemikáliemi charakterizované atmosféře fotokomory. Zůstává vůně výtisků a vzpomínek. ■

CHVÁLA ARNIKY

Stanislav Burachovič, Karlovy Vary

Zaslechnu-li pojem Arnika, nemyslím na krásnou květinu či na stejnojmenný pletový krém. V myslí se mi ihned vybaví regionální časopis Karlovarského kraje, jenž sehrál v mém životě a tvorbě veledůležitou roli. Dával a dává mi po více než 30 let mnoho potěšení, ponaučení a motivace na úseku regionálního bádání. Rád vzpomínám na mé krásné těšení se na každý jeho nový výtisk v dobách reálného socialismu. Ono vnitřní těšení nelze slovy vyjádřit. Pokud si dobře pamatuji, vycházela Arnika dvakrát ročně, v 90. letech až čtyřikrát do roka.

Mladá a novotou či spíše lihem vonící Arnika byla ve své době „ostrůvkem svobody“ v moři ideologicky zamořeného balastu, jenž „dusil“ i populární, odborná a vědecká periodika.

Vděčně vzpomínám na duchovního otce zakladatele a dlouholetého tvůrce Arniky pana Jana Harvána a jeho družinu v kanceláři Správy CHKO Slavkovský les v Mariánských Lázních. Složitými úskalími Času a přibližlé politiky ji vedl pan ředitel Ing. Jan Schlossar. Víím, že financování Arniky a obhájení její existence a obsahu bylo a je i dodnes někdy velmi svízelné.

Do Arniky jsem z podnětu pánů Harvanka a Wiesera začal přispívat někdy v roce 1979, tedy před 35 lety. První články se věnovaly Homolce u Bečova nad Teplou a zaniklému údolí Divokého kamene u Pily. Krom jiných aspektů jsem byl rád, že jsem ve svých textech mohl v dobách socialismu bez cenzurních tlaků poukazovat na význam německého etnika nejen pro dějiny a kulturu Slavkovského lesa. Ono téma bylo v oblasti pevné hráze socialismu a míru silně tabuizované, zejména v muzejnické sféře, kde se motám již od roku 1976.

Nemám tušení, kolik historicko-vlastivědných článků jsem v mé milované Arnice dosud publikoval, jistě jich bylo mnoho desítek,

▲ Stanislav Burachovič v roce 1982 v porostu na ruinách kostela sv. Mikuláše pod Krudumem, tehdy neznatelného.

Foto Stanislav Wieser.

asi to někde bibliograficky podchytil kolega památkář Lukáš Smola z Lokte. Všechny mé texty svými excelentními snímky ozdobil přítel Ing. Stanislav Wieser, můj věrný soupeřník krajinou i duší kraje západočeských lázní. Z ohlasů víím, že články naší autorské dvojice SB – SW zaujaly a snad také ovlivnily již celou generaci přátel a badatelů Slavkovského lesa. Mezitím již i v Arnice došlo ke generační obměně, erudované mládí vpřed a staří bájní dědkové zpátky do hrobu. Tak to má být.

Je obdivuhodné, jak dlouhou cestu vykonala Arnika od pradávných lihových „modráků“ sedmdesátých let reálného socialismu až po dnešní kapitalistický superbarevný tisk na superlesklý papír, obálky jsou už dlouhá léta prvotřídní kvality. Za výbornou práci zasluhuje chválu současný velmi kreativní tým redakce Arniky.

Do dalších let přeji Arnice vše dobré, hodně štedrých úředníků a sponzorů, maximum dobrých autorů a davy nadšených čtenářů. Ať Arnika i do mlžných časů budoucích nese svítilnu vyznařující směrem k vnímavým patriotům světlo lásky k rodnému kraji. Praxe ukazuje, že lidé nakažení „jedem“ této lásky někdy dokážou zázraky.

Jak říkával český filozof Ladislav Klíma, každá dobrá literatura musí mít erotickou povahu. Tak tedy: „Milá paní Arniko, jste dnes šarmantní dáma v nejlepších letech. Díky Vám za to, že jsem mohl jít kousek cesty po vašem sličném boku.“ ■

VÝVOJ BOTANICKÉHO POZNÁNÍ SLAVKOVSKÉHO LESA A HISTORIE BOTANICKÉHO BÁDÁNÍ V UPLYNULÝCH 40 LETECH

Přemysl Tájek, AOPK ČR, Správa CHKO Slavkovský les a krajské středisko Karlovy vary

VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI

Ač se to může z dnešního pohledu zdát neuvěřitelné, v prvních dvaceti letech existence CHKO Slavkovský les nebyl na Správě CHKO Slavkovský les zaměstnán žádný botanik. Nezbytná botanická činnost (posudky, průzkumy apod.) byla až do začátku 90. let zajišťována pracovníky Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni, pod něž tehdy spadala i Správa CHKO. Především šlo o RNDr. Jaromíra Sofrona, Mgr. Jaroslava Nesvadbovou a Mgr. Miloše Hostičku. Tito botanici jsou také autory prvních botanických inventarizačních průzkumů z rezervací Slavkovského lesa, provedených převážně v první polovině 80. let. Některé významné botanické studie zpracovávali také pracovníci pražského střediska, především RNDr. Danuše Turoňová a RNDr. Alexandra Klaudisová.

Prvním botanikem zaměstnaným na Správě CHKO byl Mgr. Petr Nevečeřal (*1969). Nastoupil 1. 11. 1993 jako čerstvý absolvent Katedry botaniky Přírodovědecké fakulty UK. Jeho specializací byly vedle cévnatých rostlin i mechorosty, což nebývá u botaniků častým jevem, a díky tomu získal svou přezdívku „Mech“. Ačkoliv byl zaměstnancem Správy pouze půl roku, zůstal po něm obrovský kus práce, např. inventarizační průzkumy tehdy čerstvě vyhlášených nebo připravovaných

▲ Petr Nevečeřal.

rezervací (Upolínová louka, Mokřady pod Vlčkem, Lazurový vrch, Údolí Teplé, Podhorní

- ▲ Miroslav Trégler u Jezevčího pramene, rok 1988.
- Korálíce trojklanná byla ve Slavkovském lese poprvé nalezena v roce 1992 Petrem Nevečeřalem na Mokřadech pod Vlčkem. Roste zde dodnes. Foto Přemysl Tájek.

vrch, Dominova skalka) a mapovací karty chráněných druhů rostlin. Objevil řadu nových lokalit vzácných druhů, např. první lokalitu korálíce trojklanné ve Slavkovském lese. Při své práci zúročil dlouhou řadu předchozích roků v dobrovolném aktivu Správy, ve kterém byl už od svých 11 let. V roce 1996, ve svých 26 letech, odešel Petr Nevečeřal jako mladý nadějný vědec do Botanického ústavu Akademie věd ČR v Průhonicích. Ve stejném roce však tragicky zahynul při zimním horolezeckém výstupu v Tatrách.

Další výraznou osobností věnující se botanice ve Slavkovském lese je Ing. Miroslav Trégler (*1964). Ač technického vzdělání, srdcem přírodovědec a ochranář, objevitel např. lokality vstavače mužského pod Pluhovým borem či zvonku hadincovitého v údolích Teplé a Jilmového potoka. A také dlouhodobý dobrovolný strážce, tahoun botanické sekce při Správě CHKO, která byla velmi aktivní v 90. letech.

A v neposlední řadě neúnavný popularizátor zdejší přírody a její ochrany, autor desítek botanicky laděných článků v Arnice, Mariánsko-lázeňských listech či Tachovském deníku. Svě znalosti přírody a krajiny, ale i své spisovatelské nadání, zúročil v roce 2005 ve speciálním vydání Arniky „Pozdravy z ostrova aneb povídání o Slavkovském lese“ a v letech 2011 a 2012 ve dvou knihách s názvem Blízké krajiny západních Čech.

Druhým botanikem zaměstnaným na Správě CHKO Slavkovský les se v roce 1999 stal Mgr. Vladimír Melichar (*1974), absolvent geobotaniky na Přírodovědecké fakultě UK. Na Správě CHKO pracoval do r. 2004, poté se stal vedoucím krajského střediska Agentury ochrany přírody a krajiny v Karlových Varech, kde pak pracoval ještě rok po jejím sloučení se Správou CHKO Slavkovský les. Těžištěm jeho práce na Správě byla administrace aktivních opatření pro přírodu, která se v té době začala

- ▲ *Rožec kuřčkolistý* na lesním prameništi. Foto Přemysl Tájek.
- *Vstavač mužský* na Loukách pod Pluhovým borem v roce 1989. Vstavače zde rostou na netypickém vlhkém stanovišti spolu s upolíný. Foto Miroslav Trégler.

významně rozvíjet (kosení, pastva apod.). Velký kus práce odvedl jako krajský koordinátor mapování biotopů – Natura 2000. Během tohoto projektu se podařilo vůbec poprvé podrobně botanicky zmapovat území celé ČR, navíc během relativně velmi krátkého období několika málo let. Armádou botaniků a lesníků bylo tehdy nalezeno velké množství do té doby neznámých cenných přírodních stanovišť a lokalit vzácných druhů. Ještě dnes, 10 let po dokončení, je „naturové“ mapování základním podkladem při rozhodování v ochraně přírody. Vůbec poprvé také bylo možné objektivně posoudit kvalitu a zachovalost přírody v jednotlivých částech našeho státu. Slavkovský les z tohoto srovnání vyšel velmi dobře. Mapování také potvrdilo výjimečně vysoký podíl přírodních stanovišť v Doubovských horách a západních Krušných horách (v kontextu celé ČR), což vyústilo v návrh těchto území na chráněné krajinné oblasti.

Správa CHKO Slavkovský les, sloučená od roku 2006 s krajským střediskem AOPK ČR, má dnes 4 botaniky: Mgr. Jana Rolková a Mgr. Přemysl Tájek (Mariánské Lázně) a Ing. Petr Krása a Bc. Radek Fišer (Karlovy Vary). S ohledem na povahu hlavních pracovních úkolů se však ani jeden z nich nemůže botanice věnovat naplno – administrují krajinnotvorné programy, stavební a zemědělskou agendu, věnují se propagaci atd. Nejvýznamnější botanickou činností je v současnosti aktualizace „naturového“ mapování (podklady by na území ČR měly být průběžně aktualizovány ve dvanáctiletých cyklech), monitoring významných druhů, sledování vývoje vybraných typů vegetace a populací vybraných chráněných druhů rostlin, příprava plánů péče o rezervace a evropsky významné lokality.

- ▲ Dnes již zaniklou botanickou zajímavostí byly tučnice obecné rostoucí na dutém kmeni Zaječího pramene u Kynžvartu. Rok 1990. Foto Miroslav Trégler.
- ▶ Vrba borůvkovitá nalezená v roce 1986 Jaroslavou Nesvadbovou a Jaromírem Sofronem na Upolínové louce pod Křížky. Do té doby byla tato drobná vrba považována v Čechách za vyhynulou. Foto Přemysl Tájek.

POSUN V BOTANICKÉM POZNÁNÍ SLAVKOVSKÉHO LEŠA V UPLYNULÝCH 40 LETECH

Přestože ve Slavkovském lese najdeme řadu botanicky velice atraktivních lokalit, dá se říci, že od doby Karla Domina, který v roce 1924 sepsal ve své době velmi významnou shrnující práci věnovanou květeně Slavkovského lesa (Císařský les, studie geobotanická), nestál Slavkovský les nikdy zcela v popředí zájmu českých botaniků. Na jednu stranu je to škoda – chybějí nám starší údaje o výskytu či početnostech významných druhů a jen obtížně můžeme hodnotit vývoj zdejší krajiny a rostlinných společenstev. Na stranu druhou máme dodnes co objevovat. Ještě donedávna jsem prohlašoval: „Každý den strávený venku ve Slavkovském lese znamená alespoň jeden zajímavý botanický objev“. Po deseti letech působení na Správě jsem musel rčení poupravit na „Každý druhý

den...“, každopádně Slavkovský les je stále krajinou málo probádanou a zajisté ještě skýtá ne jeden zajímavý objev.

Shrnout vývoj botanického poznání Slavkovského lesa od dob vyhlášení CHKO není lehké. Posun je obrovský a asi nejlépe jej lze přiblížit na dvou následujících příkladech:

1. Znalosti o rozšíření vzácných a chráněných druhů rostlin.

Ještě na začátku 21. století byly informace o výskytu rostlin archivovány téměř výhradně v papírové podobě. Ve Slavkovském lese to byly především tzv. mapovací karty – papíry velikosti A4 s vymezeným místem pro nakreslení orientační mapy a předtištěnými kolonkami pro vyplnění početnosti rostlin, stavu lokality apod. Karty jsou dodnes

uloženy v archivu Správy, všechny významné nálezy však již byly přepsány do tzv. Nálezové databáze AOPK ČR. Tato internetová aplikace umožňuje pracovníkům ochrany přírody během pár sekund vyhledat potřebné informace na základě libovolně zvoleného filtru (druh, roky, autor) a prostorového dotazu. Zároveň umožňuje zapisovat údaje nové a snadno a přesně je lokalizovat. Jen pro představu – v současnosti je v této databázi z území CHKO Slavkovský les 176 000 záznamů o výskytu cévnatých rostlin, z toho 6 000 údajů o výskytu rostlin zákonem chráněných. S používáním nových technologií, především geografických informačních systémů, je dnes práce botaniků oproti ještě poměrně nedávným dobám mnohem rychlejší a efektivnější, snadno lze pracovat s velkými objemy informací. Dokonce je možné se k potřebným podkladům dostat přímo v terénu přes kapesní počítače či „chytré“ telefony.

2. Rožec kuříčkolistý

(*Cerastium alsinifolium*)

Rožec kuříčkolistý, druh popsáný pro vědu v roce 1828, neroste nikde jinde než v oblasti Mnichovských hadců. Je jedním z mála českých endemitů, patří mezi zákonem chráněné rostliny v kategorii kriticky ohrožený a je vlajkovým druhem ochrany přírody ve Slavkovském lese. Vzhledem ke značné variabilitě ve vzhledu rostlin z různých populací šlo vždy o druh obestřený řadou nejasností. Poznatky o rozšíření, proměnlivosti a stanovištních nárocích rožce kuříčkolistého byly tedy ještě na začátku našeho století dosti neucelené a přinášely spíše jen řadu dalších otázek, které nakonec vyústily v nejistotu, zda je rožec kuříčkolistý vůbec „dobrým“ druhem, zda nejde např. jen o poddruh či formu běžného rožce rolního.

Vyřešit tento problém se rozhodl výzkumný tým z katedry botaniky Přírodovědecké fakulty UK, který díky průtokové cytometrii

potvrdil, že rožec kuříčkolistý se od rožce rolního opravdu významně liší (zjednodušeně: průtokovou cytometrií se měří množství DNA v buňkách). Rovněž potvrdil podezření na existenci křížence, který roste především na nelesních hadcových skalkách. Rostliny rožce kuříčkolistého, jejichž správné druhové určení bylo potvrzeno průtokovou cytometrií, byly pečlivě proměřeny a byly vyhodnoceny znaky nejlépe odlišující rožec kuříčkolistý od rožce rolního i od křížence. Botanici ze Správy CHKO současně podrobně zmapovali rozšíření rožců v hadcové oblasti Slavkovského lesa, založili trvalé monitorovací plochy a zjistili rozdíly v ekologických nárocích obou druhů i jejich křížence.

Ještě před 15 lety nebylo příliš jasné, kde vlastně rožec kuříčkolistý roste, kde ho je nejvíce, a které lokality má tedy největší smysl chránit. Dnes jsme se díky spolupráci mezi vědeckými institucemi a Správou CHKO posunuli k detailním vědomostem o rozšíření, stanovištních preferencích druhu i početností na lokalitách. Víme, že klíčovými lokalitami nejsou nelesní hadcové skalky, ale vlhké lesní světliny na úpatí hlavního hřebene Mnichovských hadců, na kterých je nutné zachovat stávající míru zamokření i oslunění. Zároveň je nutné zachovat izolovanost těchto „lesních louček“ a zamezit tak možnosti křížení s rožcem rolním. Zásady lesnického hospodaření umožňující další přežívání druhu jsou začleňovány do plánovacích dokumentů – plánů péče, lesních hospodářských plánů či souboru doporučených opatření. Přidanou hodnotou výzkumu rožce je možnost rekonstruovat charakter vegetace na hadcích v minulých tisíciletích – to je ale téma na jiné povídání.

Podobných botanických výzev a záhad skrývá zatím stále ještě romanticky málo probádaný Slavkovský les hned několik. Těším se na jejich rozplétání. ■

VÝVOJ ZOOLOGICKÉHO POZNÁNÍ V HISTORII CHKO ANEB O ZOOLOZÍCH A JINÉ ZVÍŘENĚ

Pavla Tájková, AOPK ČR, Správa CHKO Slavkovský les a krajské středisko Karlovy Vary

Prvotním posláním CHKO Slavkovský les byla ochrana pramenů a přírodních vývěrů. Teprve později byly získávány poznatky o živé přírodě, které zhodnocují význam zdejší krajiny jako unikátního území také z hlediska živé přírody. Zatímco botanické poznání Slavkovského lesa je díky mapování biotopů a jeho aktualizacím již po 10 let poměrně detailní, úroveň zoologických znalostí je stále ještě nedostatečná. Důvodem je značná různorodost jednotlivých skupin živočichů a nutnost používání speciálních metod při jejich výzkumu. Zejména u bezobratlých je stav našeho poznání stále velmi neúplný, na řadu skupin v našem regionu chybějí specialisté. Zoologie zároveň vyžaduje notnou dávku nadšení a vytrvalosti, které je v podmínkách chladného a deštivého Slavkovského lesa s nízkou hustotou občerstvovacích zařízení velice potřeba.

Prvním ucelenější zoologické výzkumy v historii CHKO zpracovali přírodovědci západočeských muzeí: RNDr. Luděk Hůrka, CSc., zoolog Západočeského muzea v Plzni a RNDr. Ivan Brdička, zoolog Karlovarského muzea. Oba se věnovali obratlovcům, zejména odchytům drobných pozemních savců na špek a jiné návnady, a hledání netopýrů.

Ucelený soupis zoologických pozorování (ačkoliv nikterak objevný) z jednotlivých rezervací pak nacházíme v inventarizačních knihách z 80. let psaných kolektivem

▲ *František Baroch v roce 1981.*

autorů pod vedením Miloše Hostičky a Miloslava Žána.

Dílčími skupinami živočichů se pak zabývali dobrovolníci a amatérští přírodovědci, často

z řad dobrovolného aktivu při Správě CHKO. Takto byla již od 80. let věnována pozornost vyhledávání hnízd a kroužkování výra velkého a čápa černého, o jehož výzkumu se dočtete v samostatném příspěvku. Na rozdíl od čápa černého hnízdili výři velcí ve Slavkovském lese od nepaměti. Ze zažloutlých zpráv z 80. až 90. let se dozvídáme, že počet nalezených obsazených hnízdišť byl asi dvakrát vyšší, než je tomu dnes. Zhruba polovina hnízdění nebyla úspěšná, přičemž na vině byl údajně člověk. Oproti tomu v dnešní době je úspěšnost hnízdění daleko nižší a příčinou je převážně predace.

Mnoho bývalých dobrovolníků aktivu Správy si vzpomene na „Akci Lutra“. Vyzbrojeni podrobnými teoretickými znalostmi o rozpoznávání pobytových stop vydry od pobytových znaků tchoře v charakteristických pachu, složení i konzistenci, vydali se tito nadšenci podél nejružnějších toků Slavkovského lesa, prodírali se zarostlými břehy, někdy se brodili vodou, v zimě pak hlubokým sněhem, někdy na běžkách. Nepohodlí nelítostného Slavkovského lesa však bylo kompenzováno pohostinností několika malých místností bývalého sídla Správy, kde posléze probíhalo přesné určování a porovnávání nalezených exkrementů. Mezi amatérskými zoology nesmíme zapomenout na Jindřicha Franze, entomologa z Rybníčné. Jeho záznamy o motýlí fauně ze 70. až 90. let minulého století jsou velice cenným dokladem o tehdejší druhové pestrosti motýlů ve Slavkovském lese. Některé druhy již později nebyly nikdy nalezeny (např. okáč stříbrooký), jiné tenkrát vzácné se dnes

▲ Šťastný nálezce vydřího trusu Ivo Bouše.

Výňatek z metodiky pro mapovatele vydry: „Pro každého vědecky pracujícího přítele přírody je úloha rozpoznávání vydřího trusu usnadněna, neboť zápach lze označit za příjemný. Zápach je tak charakteristický, že jej nemůžeme ani zaměnit a ani zapomenout. Chybí slova pro správný výraz, neboť nic mu není podobno: je to směs pachů rybiho a lněného oleje“.

staly častými (např. bělásek ovocný). Jindřich Franz také objevil ve Slavkovském lese jednoho z nejohroženějších motýlů v Evropě – hnědáka chrastavcového. V celém zbytku České republiky kromě Karlovarského kraje do roku 2010 vyhynul.

Zoologické poznání ve Slavkovském lese rozšířili také pracovníci Správy CHKO:

František Baroch pracoval na Správě od roku 1975 do roku 1984. Nebyl přímo profesním zoologem, ale svým aktivním zájmem o všechny přírodní obory a všestranným nadáním významně přispěl nejen svými četnými zoologickými pozorováními, ale také objevy nových netopýřích zimovišť a minerálních pramenů. Nadšení pro přírodní hodnoty Slavkovského lesa mu vydrželo po celý život.

▲ Milan Vojtěch (vlevo) a Dětmar Jäger při kroužkování výtřů v roce 1993.

RNDr. Jiří Bytel byl na Správě CHKO od roku 1992, kdy se stal prvním profesionálním zoologem v dějinách Správy. Ačkoliv na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy vystudoval hydrobiologii, vrhl se na zimní sčítání vodního ptactva, mapování raků, inicioval pravidelné zimní sčítání netopýrů a velice pečlivě vedl knihu zoologických pozorování. Významnější záznamy pak byly publikovány v časopisu *Arnika* v nově založené rubrice „Drobné zoologické zprávy aneb Mezi námi zvířaty“. Revolučním počinem bylo v roce 1994 založení zoologické sekce při dobrovolném aktivu strážců přírody, jejíž náplní bylo nejen sbírat znalosti o determinaci živočichů, ale především průzkumy v terénu (v *Arnici* se dočítáme například o mapování sýčka obecného nebo sysla obecného).

RNDr. Pavel Řepa, profesionální zoolog, zkušný úředník a amatérský divadelník, nastoupil na Správu CHKO v roce 2002, těsně po Jiří Bytelovi. Významně se zasloužil o mapování výskytu zvláště chráněných druhů živočichů (ke kterému vedl také mladší kolegy), ale především o jejich ochranu, ke které při

jednání s vlastníky, zemědělci i veřejností využíval jak zákonných možností, tak svých ochotnických dovedností. Proslavil se také rčením, že chránit může jen to, co nejdříve ochutnal, přičemž v této oblasti čerpal z bohatých zkušeností bývalého zaměstnance muzea. Také Pavel Řepa je absolventem Přírodovědecké fakulty UK, svůj prvotní zájem o ryby však vystřídal ptáky, nejraději se pak věnoval lelkům. Své bohaté zkušenosti v ornitologii i kontakty z občerstvovacích zařízení, kde se ornitologové nejraději shromažďují, využil při organizaci historicky prvního uceleného zoologického průzkumu území Slavkovského lesa – mapování ptactva. Za standardní metodiky byl celý Slavkovský les pokryt body, na kterých se v letech 2004 až 2007 ve dvou kontrolách zaznamenávaly všechny druhy pozorovaných a slyšených ptáků. Přinutil tak k rannímu vstávání několik desítek dobrovolných ornitologů a zajistil také jejich následný zpětný odchyt, což je dokladem velkolepého Pavlova talentu, který bude budoucími zoology jen těžko překonán. Úroveň poznatků se od počátku založení CHKO mnohonásobně zlepšila. Významnou roli také sehrála možnost zadávat od roku 2004 placené inventarizační průzkumy specialistům. Od roku 2000 tak bylo zpracováno několik desítek inventarizačních průzkumů chráněných území, zejména brouků, měkkýšů, motýlů a několika dalších skupin bezobratlých. Významnou funkci v této oblasti však mají také nevládní organizace, které se ve spolupráci se Správou CHKO velice významně zasadily například o zmapování obojživelníků, o jejichž rozšíření byly až do roku 2007 jen velmi kusé údaje.

Studnice zoologického poznání ve Slavkovském lese však zdaleka ještě není vyčerpána a na regionální badatele ještě v hloubi rašelinišť, mokřadů a hvozdu jistě čeká řada objevů. ■

ČÁP ČERNÝ VE SLAVKOVSKÉM LESE

Milan Vojtěch, Mariánské Lázně

V letech 1979 – 1980 se roznesly první zprávy o pobytu čápa černého ve Slavkovském lese. Tato informace mezi námi proběhla jako blesk. Cože? Je to pravda? Pozorování byla stále častější a konečně jsem ho uviděl na vlastní oči. V roce 1980 jsem seděl na skalce při strážní službě na Křížkách. V jednu chvíli mě něco v dáli upoutalo, co to je? Černý čáp letěl od Novoveského rybníka přes Křížky a po chvíli zmizel nad lesem směrem k Mýtskému rybníku. Toto naše první setkání mě velmi ovlivnilo. Pak se v Pateráku našlo první hnízdo, to bylo slávy.

Na blízkém stromě jsme si tenkrát postavili duralovou klec o velikosti asi $1 \times 1 \times 1,2$ m, kterou jsme potáhli celtou. Klec visela na řetězu, lezlo se do ní po lanovém žebříku a pobyt v ní byl velmi nepohodlný. Naše nadšení však bylo tak veliké, že jsme se v kleci obvykle tísnilo ve dvou. Díky této pozorovatelně jsme mohli nerušeně sledovat krmení mláďat a získávat tak první poznatky o chování těchto majestátních ptáků. K našemu překvapení nebylo krmení mláďat nijak pravidelné ani časté, staří čápi přinášeli potravu obvykle jen dvakrát denně a pro nás to vždy byla velká

▼ *Vždy neúnavný Milan Vojtěch pod hnízdem čápů černých, které našel v roce 2010 na Pateráku; květen 2010. Foto Přemysl Tájek.*

- ▲ *Přepeřená, asi 8 týdnů stará mláďata čápa černého na hníždě u Pateráku, rok 1980.
Foto Svatopluk Šedivý.*
- ▶ *Čerstvě vylíhlá čapí mláďata na hníždě v Pluhově boru, 1. června 2011.
Foto Pavla Tájková.*

podívaná. Pamatuji si, jak jednou přilétl čáp na hnízdo a ze zobáku mu vyčníval obrovský pstruh, o kterém jsem si myslel, že jej přinesl mláďatům. Poté, co jej vyvrhnul na hnízdo spolu s dalšími rybami, jej ale znovu spolkl a odletěl.

V této době jsme se Svátou Šedivým prováděli každoroční kontrolu hnízdíšť výra velkého, a tak nás napadlo věnovat se i čápům. Začali jsme nacházet další hnízda, v roce 1988 jsme evidovali 4 hnízda – 2 ve Slavkovském lese a 2 mimo oblast. Vrchol naší aktivity spadá zhruba do poloviny 90. let, kdy se nám podařilo v jediném roce doložit vyhníždění 27 mláďat na území CHKO Slavkovský les.

Hledání čapích hnízd je však nikdy nekončící práce vyžadující spoustu času v terénu. Čápi totiž hnízda často opouštějí. Buď jim hnízdo spadne pro svou velikost, protože ho každý rok přistavují, nebo strom s hnízdem uschne a stane se tak pro další hníždění nevhodným. Často také čápi hnízdo opouštějí bez zjevných příčin. V roce 2004 už jsme měli v evidenci 16 hnízd, z toho 5 obsazených, se 14 vyvedenými mláďaty. Pro zajímavost, rok 2005 – 5 hnízd a 14 mladých,

2006 – 4 hnízda, z toho na 3 hnízdech 7 mladých, na 4. hníždě 2 čápata uhynula, 2007 – 2 hnízda, 6 mladých a jedno čisté vejce. Mokré jaro roku 2013 bylo pro čápy katastrofou, na žádném nám známém hníždě se nic nevylíhlo. V roce 2014 byla všechna stará hnízda opuštěná, ale bylo objeveno 1 nové, na kterém jsou 3 mladí čápi. Domnívám se, že víme asi tak o polovině populace ve Slavkovském lese, neboť v době hníždění pozorujeme pobyt čápů mimo nám známá hnízdíště. Dohledání hnízda pozorováním je časově velmi náročné, a tak nám pomáhají spíše náhody nebo informace od hajných či lesních dělníků. V posledních letech zjišťujeme, že černí čápi ztrácejí svou ostražitost a přibližují se blíž k lidským obydlím. Dokladem je třeba pravidelný pobyt čápa na Kamenném potoce v parku Mariánských Lázní, nebo na dvorku Tabákového mlýna mezi drubeží. Doufám, že tato naše činnost má smysl a že se najdou noví mladí lidé, kteří budou pokračovat v této krásné práci. ■

- ▲ Čápí hnízdo na Vlčku v roce 2003. Foto Svatopluk Šedivý.
- ▼ Od roku 2010 jsou čápi černí ve Slavkovském lese pravidelně kroužkováni. Bezpečně vylézt na hnízdo a okroužkovat mláďata vyžaduje týmovou práci. Na snímku Pavla Blažková (Tájková) a František Pojer, koordinátor sledování čápů černých v ČR. Foto Petr Bořil.
- Povaha různých čápích jedinců se různí. Tento vydržel střežit své hnízdo s malými mláďaty neobvykle dlouho, odletěl až při pokusu o jeho odchyt. Foto Pavla Tájková.

TŘIKRÁT TETŘÍVCI ANEB ZTRÁTA JEDNOHO PTAČÍHO DRUHU

redakce

Tetřívek obecný, ač poměrně nenápadný pták, umí budit emoce a zájem lidí napříč mnoha obory – ornitologie, myslivost, lesnictví, zemědělství, turistika... Vidět tetřívčí tok je zážitek, který se nezapomíná. Dnes je bohužel populace tetřívka v ČR téměř na hranici vymření a ve Slavkovském lese už tento druh potkáme jen velmi vzácně a náhodně, ale v době vzniku CHKO byl Slavkovský les vyhlášeným územím toků tetřívků v rámci celé střední Evropy. To, že téma tetřívků ve Slavkovském lese je tématem stále živým, dokazuje i soubor tří článků v této Arnice. Každý autor se na situaci „slavkoleských“ tetřívků dívá po svém a zároveň se jejich výpovědi doplňují jako skládanka střípků v kaleidoskopu, jenž ukazuje čtyřicetiletý vývoj tetřívčí populace Slavkovského lesa. Snad se někdy v budoucnosti budeme moci ještě potěšit pohledem na siluety tetřívčích kohoutků při toku za ranních mlh, třeba i ve Slavkovském lese. □

JAK ZMIZEL VE SLAVKOVSKÉM LESE TETŘÍVEK OBECNÝ

Pavel Řepa, Tachov

Tetřívek obecný patřil v minulosti ve Slavkovském lese k oblíbeným lovným druhům. Nedá se sice říci, že jste se ním mohli setkat na každém kroku, ale byl vidán na mnoha lokalitách. Tetřívek má své specifické nároky na obývané prostředí a v minulosti byla většina vhodných míst ve Slavkovském lese tímto druhem obsazena. Je to druh velmi plachý a před blížícím se člověkem se včas ukryje, takže ani tehdy jej nebylo možno vidět příliš často. Kdo však umí tiše chodit přírodou a dovede mít oči opravdu otevřené, setkával se v těchto dobách alespoň občas s tímto krásným ptákem. A ten, kdo důvěrněji zná jeho zvyky a způsob života, dokázal jej zastihnout i při toku, což je vždy nezapomenutelný zážitek.

Nejstarší údaje o výskytu tetřívka v naší oblasti lze čerpat z dat pořízených podle úlovků a někdy i podle zjištěných kmenových stavů.

Záznamy byly soustředěny v materiálu nazvaném „Historický průzkum lesů z let 1887 až 1920“. Údaje v tomto podkladovém materiálu naznačují, že tehdy byl tetřívek velmi hojný. Např. v roce 1851 byl na polesí Kladská odhadován kmenový stav na 40 jedinců a v roce 1857 dokonce na 76 jedinců. Ještě v roce 1907 byl pravděpodobný kmenový stav tetřívka na polesí Kynžvart 35 jedinců. Také se v těchto dobách v jednotlivých polesích střílelo obvykle až přes 10 kohoutů ročně a tato míra odstřelu zřejmě stavy tetřívka nijak neohrožovala.

Z novějších dob po 2. světové válce lze využít dotazníků o myslivosti soustřeďovaných na okresních národních výborech. Zde byla opět uváděna výše odstřelu i odhady kmenových stavů. Povedlo se získat údaje pro okres Cheb z let 1969–1991 a pro okres Karlovy Vary alespoň z let 1975–1980. Tyto údaje již

▲ *Samci tetřívka při toku. Foto Přemysl Vaněk.*

naznačují, že tetřívek obecný začal ve Slavkovském lese ubývat. Zlom početnosti nastal již v druhé polovině 70. let minulého století. To vedlo Správu CHKO Slavkovský les, vzniklou v roce 1974, k tomu, že začala velmi brzy organizovat vlastní sčítání tetřívků.

Tokaniště tetřívka bývají dlouhodobě na stejných místech, proto pod vedením lesníka Správy, Václava Procházky, bylo zahájeno každoroční sčítání na skoro dvaceti v té době známých tokaništích v celé CHKO. Ve velmi početném aktivu dobrovolných spolupracovníků Správy se našel dostatečný počet těch, jejichž zkušenosti dovolily považovat jejich výsledky za věrohodné. Sčítání se prováděla jednorázově, takže ve vhodném termínu byla současně navštívena všechna tokaniště.

Bohužel výsledky sčítání byly velmi neradostné, neboť dokládaly trvalý úbytek tetřívka. Jestliže ještě na přelomu 80. a 90 let bylo na většině tokanišť pozorováno alespoň několik tokajících kohoutků, v 90. letech začalo rychle přibývat tokanišť, která byla již zcela opuštěna. Koncem tohoto období byli tokající kohouti v počtu pouze několika jedinců nacházeni jen na 5–6 posledních místech (např. Rájov, Hornáčkova louka, Čistá, Rovná, Poutnov). V roce 2002 jsme se bohužel dostali do situace, kdy na 12 sledovaných tokaništích nebyl zjištěn jediný sameček, pouze

na tokaništi u říčky Teplé pod Rájovem byla zastížena jediná samice. Proto bylo pro další léta přistoupeno k metodě zjišťování dávající větší naději k zastížení tokajících samců. Jedná se o tzv. „šoulačku“, tedy pomalou pochůzku začínající v brzkých ranních hodinách, kdy pozorovatel s častými zastávkami velmi opatrně prochází větší území. Přestože v letech 2004 – 2006 bylo každoročně zajištěno několik takových návštěv na deseti posledních „nadějných“ lokalitách, nebyli již tetřívci ve Slavkovském lese při toku pozorováni.

Stejně tak ojedinělá byla po roce 2003 i pozorování mimo hnízdní období. Několik posledních pak bylo většinou ze severní části CHKO, tedy z míst, kam zřejmě mohou občas proniknout jedinci z přežívající populace v Doupovských nebo Krušných horách. V několika posledních letech byla přítomnost tetřívků zjištěna již pouze díky pobytovým stopám – trusu a peří (Tájková et Tájek, úst. údaj), a to pouze ze dvou míst v oblasti Kladských rašelin (peří bylo pro jistotu odesláno na determinaci specialistům). Ve Slavkovském lese tedy tetřívek téměř zcela vymizel a přežívá zde buď několik posledních kusů, nebo jde o migrující jedince.

Také v celé ČR tetřívek trvale mizí. Několikrát došlo k opětovnému vzestupu v důsledku odlesnění větších ploch, naposledy v 70. letech

minulého století na imisních holinách v Krušných horách, Jizerských horách a Krkonoších. Vzestup byl však jen dočasný (Šťastný et al. 2006). Proto byly po roce 2000 zjištěny větší životaschopné populace pouze v Krušných horách (Šímová et al. 2000) a na Šumavě (Bürger et al. 2000) a i zde dočasný růst skončil a začíná naopak nebezpečný úbytek (Šťastný et al. 2006).

Co je příčinou zmizení tohoto druhu? Uvádí se celý komplex příčin, které svůj vliv kombinují a navzájem zesilují. Z nich podle zkušeností ze Slavkovského lesa považují za nejdůležitější výrazné odvodňování krajiny, ať přímo v lese, nebo v jeho okrajích a okolí. Však také období velkých melioračních akcí souhlasí časově se začátkem výraznějšího úbytku původních stavů. I další změny v krajině však byly tetřívkoví velmi nebezpečné. Tetřívek není totiž pták hlubokého lesa, ale spíše řídkých a rozptýlených porostů, lesních okrajů, světlin, louček apod. Plošné zalesňování potočních niv smrkem až k břehům, zalesňování světlin a louček, zarovnávaní příliš členitých lesních okrajů, striktní dodržování vysokého zakmenění ve všech porostech, to vše ohrožuje existenci tetřívka. A k tomu likvidace tzv. plevných dřevin – bříz, osik, olší, jeřábů, jež způsobují prosvětlení příliš uzavřených porostů.

Připojují se i další příčiny, které vliv destrukce biotopů zvětšují a doplňují. Působí i vysoké stavy černé zvěře a lišek, zodpovědné za časté rušení při hnízdění, likvidaci vajec, mláďat i dospělých jedinců. Důležité je i rušení častou přítomností lidí, především v zimě. Tetřívkoví po vyplašení trvá velmi dlouho, než se opět uklidní a začne sbírat potravu. V krátkém zimním dni mohou častá rušení vést k tomu, že nedokáže za dne nasbírat dostatečné množství potravy, takže hyne vysílením.

Managementová opatření pro zlepšení podmínek pro tetřívka jsou známa a shrnul je např. Šťastný et al. (2000). Hlavním úkolem je změna obrazu krajiny, k čemuž dává

prostor dnešní útlum zemědělské výroby v podhorských oblastech. Zde by bylo třeba využít přirozené sukcese a nechat opouštěné zemědělské plochy zarůstat předlesními stadii porostů „měkkých“ dřevin. Krajina postává takovými předlesními stadii a zbytky luk, pastvin a otevřených mokřadů bude vhodná nejen pro tetřívka, ale bude mít celkově mnohem bohatší a početnější květenu i zvířenu a bude např. i mnohem lépe vzdorovat záplavám a povodním. To ovšem naráží na „oprávněné“ ekonomické zájmy vlastníků pozemků a dalších podnikatelů. A tento střet zájmů mohou lidé vyřešit jedině tehdy, odnaučí-li se měřit kvalitu života jen penězi a hromaděním věcí. Pouze lidé, pro které i kvalita krajiny, v níž žijí, a třeba i přítomnost zajímavých druhů rostlin a živočichů je vysokou hodnotou, mají šanci odvrátit náš vývoj z cesty vedoucí k neobyvatelné „umělé“ krajině. ■

Literatura:

- Bürger P., Červený J. et Bufka L. (2000): Vývoj početnosti tetřívka obecného na Šumavě. – In: Málková P. [ed.]: Sborník příspěvků z mezinárodní konference Tetřevoviti – *Tetraonidae* na přelomu tisíciletí. Č. Budějovice 14.–26. 3. 2000: 82–89.
- Procházka V. (2004): Úbytek početnosti tetřívka obecného (*Tetrao tetrix*) v CHKO Slavkovský les a jeho příčiny. – Přednáška na 1. Západočeské ornitologické konferenci v Zeleném háji u Merklína 25.–26. 10. 2003, uloženo u autora.
- Řepa P. (2004): Tetřívek ve Slavkovském lese mizí. *Arnika* 1/2004: 4–5.
- Šímová P., Málková P., Bejček V. et Šťastný K. (2000): Ekologické nároky tetřívka obecného v Krušných horách a jeho management. – In: Málková P. [ed.]: Sborník příspěvků z mezinárodní konference Tetřevoviti – *Tetraonidae* na přelomu tisíciletí. Č. Budějovice 14.–26. 3. 2000: 82–89.
- Šťastný K., Bejček V. et Hudec K. (2006): Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001–2003. – Aventinum, Praha.
- Šťastný K., Málková P. et Bejček V. (2000): Aktuální problémy ochrany ptáků a jejich prostředí. – *Sylvia* 36: 43–46.

▲ Ještě v roce 1985 bylo možné v porostu brusinky v NPP Křížky spatřit hnízdo s vejci tetřívka. Obálka Arniky č. 22 z roku 1989. Foto Stanislav Wieser.

TETŘÍVČÍ TOKANIŠTĚ VE VZPOMÍNKÁCH

Václav Procházka, AOPK ČR, Správa CHKO Slavkovský les a krajské středisko Karlovy Vary

Když jsem nastoupil začátkem dubna roku 1976 na Správu CHKO Slavkovský les, moje první zážitky ornitologického charakteru byly časně ranní vycházky a posezení v tetřívčích „boudách“ s pozorováním tetřívčího toku na tehdy mnoha tokaništích. Býval to opravdový zážitek! Mezi roky 1976–1982 bylo na jednotlivých tokaništích i několik desítek tokajících tetřívčích kohoutků, mnohdy sedících i na drátech elektrického vedení velmi vysokého napětí (Čistá), a přítomných slepiček, které byly nenápadně a skrytě usazeny na zemi nebo zahřávané na stromech. Pokud si dobře vzpomínám, tak stabilní a trvale obsazovaná tokaniště byla v prostorech Čisté, Křížků a v okolí Pramenů v místech zvaných: Tanková cesta (mezi Prameny a Pluhovým borem), Letiště (mezi Prameny a Vlčkem) a V Rohu (vpravo od silnice Prameny – Mariánské Lázně). Nelze zapomenout ani na „sluneční toky“ několika tetřívků v nynější NPP Upolínská louka a pod Křížky na Vřesovci. Další obsazená tokaniště se nacházela v současné PR Mokřady pod Vlčkem i v okolí Rájova, Sítin, Nové Vsi, ale i Smrkovce, Rovné a Žitné. Obdobně živá tokaniště měl v té době obeznána dlouholetý strážce CHKO Slavkovský les a pravověrný myslivec Otto Štěpánek. Mezi nejvýznamnější, jím sledované plochy na Tepelsku, patřila tokaniště u Horního Poutnova, Číhané, Tisové, Jankovic, Rankovic, Mrázova a Otročina.

Na jeden z mnoha zážitků s tetřívky si zvlášť dobře pamatuji. V půl čtvrté ráno byl v Mariánských Lázních poprašek nového sněhu, ale

když jsme přijeli na Čistou, byla tam dubnová vánice a 20 cm nového sněhu, a na tokaništích klid. Nějakou dobu jsme rozvažovali, zda má vůbec cenu sednout do některé z připravených pozorovacích bud. Nicméně jsme překonali rozčarování z nepřízně počasí a zasedli. Po šesté hodině se vyčáslilo, přestalo sněžit a ze sněhu se objevily zatím pouze siluety tetřívčích kohoutků a několik dalších kohoutků přiletlo na tokaniště. Hlasově se nenápadně projevovaly i přítomné slepičky. Se svítáním se rozběhl nádherný a hlasitý tok, včetně markýrovaných soubojů přítomných kohoutků. Pouze na chvíli přerušila tok skupina černé zvěře, která přecházela v blízkosti tokaniště. V boudě jsme i přes citelný chlad vydrželi do 8 hodin, kdy tok pomalu ustával a tetřívci odlétali nebo se věnovali vyzobávání osení, skrytého pod vrstvou sněhu. Příčinou náhlého konce toku mohl být i moták pilich, který tetřívky znepokojoval svými přelety nad tokaništěm, možná i v dáli na poli myšující liška. Opatrně jsme opustili pozorovací boudu a vraceli se k autu. Po příjezdu na Správu CHKO do Mariánských Lázní, nám hodně chutnal horký čaj, vylepšený trochou rumu, a v teple jsme znovu a znovu probírali zážitky tohoto nevšedního rána.

Tetřívčí tokaniště ve Slavkovském lese byla tehdy tak vyhlášená, že na tok a fotografování opakovaně přijížděli i kolegové z Ornitologische Fachgruppe aus Merssenburg z tehdejší NDR, a stejně tak i kolegové z jiných Správ CHKO a řady dalších pracovišť ochrany přírody v ČR.

Po roce 1983 nastal radikální pokles stavů tetřivků. Historická tokaniště postupně „vyhasínala“ a tento trend nezastavily ani snahy Správy CHKO Slavkovský les a myslivců o záchranu zdejší tetřivčí populace zřízením oblasti chovu tetřivka obecného. Ani eliminace negativních zemědělských „zúrodnovacích“ opatření a realizace podpůrných programů, jako byla revitalizace biotopů, zřízení přechodně chráněné plochy u židovského hřbitova u Poutnova nebo reintrodukce tetřivků v prostoru Čisté, nevedla ke stabilizaci a posílení stavů tetřivčí zvěře.

V současné době v centrální části Slavkovského lesa zůstal zachován pouze nepatrný fragment tetřivčí populace, který ale neskytá záruku dalšího přežití tohoto kriticky ohroženého ptačího druhu ve Slavkovském lese. Nicméně příroda je mocná, vše v ní má v běhu času svoje zákonitosti. A tak věřme, že tetřivci snad přežijí pro ně nepříznivou tři desítky let trvající periodu a naši potomci opět uvidí oživlá tokaniště a uslyší sloky milostného toku tetřivčích kohoutků znějící ráno z tokanišť.

Zážitky z pozorování tetřivčích toků za časných rán prožité v pozorovacích boudách by asi vydala na útlou knihu. Škoda, že jsme s kolegy – pamětníky tak neučinili. Příhod i fotografií je dostatek, ale paměť a nadšení nějak slábnou. ■

Poznámka redakce:

V roce 1975 bylo na tokaništích ve Slavkovském lese napočítáno 60 kohoutů. V roce 1991 zde tokalo ještě 24 kohoutů na 6 tokaništích, z nichž nejpočetnější byla u Poutnova (7 kohoutů), u Sítin (6 kohoutů) a u Čisté (4 kohoutci), další tokaniště byla u Rájova, Pramenů Křížků. Lov byl prováděn podle oficiálních zpráv pouze do roku 1971, resp. 1976, v okrajových částech Slavkovského lesa ještě v roce 1980. Podrobněji viz Arnika č. 33 z roku 1993.

- ◀ *Sledování a záchraně tetřivka byla věnována velká pozornost především na začátku 90. let. Na snímku Václav Procházka, rok 1980.
Foto Svatopluk Šedivý.*

NĚKOLIK POZNÁMEK K VÝSKYTU TETŘÍVKŮ VE SLAVKOVSKÉM LESE

Dětmár Jäger, Podhradí u Aše

Měl jsem to štěstí a mohl ještě vidět a slyšet poslední tetřívky obecné na několika tokaništích Slavkovského lesa. Bohužel jsem také viděl jejich postupné vymizení i neúspěšné pokusy o jejich záchranu. Zmizení tohoto druhu předcházela velkoplošná zemědělská meliorace na tokaništích, což byl každopádně jeden z rozhodujících faktorů úbytku tetřívků. Po skončení komunistického režimu v naší zemi začali bavorsští ochránci přírody pravidelně navštěvovat Československo a také Slavkovský les, kde měli mimo jiné i možnost vidět právě probíhající meliorace na tokaništi u Horního Poutnova. Z jejich iniciativy, zvláště pak zásluhou Haralda Hertla, došlo k jednání na Ministerstvu životního prostředí v Praze a následně v říjnu 1990 k ukončení melioračních prací na uvedené lokalitě.

Dobře si pamatuji, jak jsem 21. 10. 1990 navštívil se skupinou bavorských ochránců přírody tokaniště u Horního Poutnova a na hromadách zeminy kolem vyhloubených melioračních struh seděli 4 dospělí a 2 mladí kohouti. Byl to smutný pohled. Proběhla jednání na různé úrovni včetně ministerstva, od roku 1991 se provádělo pravidelné sčítání tetřívků na všech známých tokaništích, kterého se zúčastňovali i bavorsští ornitologové (v roce 1991 bylo zjištěno celkem 24 kohoutů). V říjnu tohoto roku byli také pozváni dva přední němečtí odborníci na tetřevovité Dr. Wolfgang Scherzinger z Národního parku Bavorský les a Dr. Siegfried Klaus z úřadu pro životní prostředí v Jeně, kteří vypracovali

obsáhlou zprávu, zapojil se i Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti Jíloviště – Strnady atd. Bez dlouhého komentáře je nutno konstatovat, že se vymizení tohoto druhu ve Slavkovském lese přesto nepodařilo zabránit. ■

▲ Samice a samec tetřívka obecného.
Kresba Jana Harvána z Arniky č. 4
z roku 1976.

ZIMNÍ SČÍTÁNÍ NETOPÝRŮ VE SLAVKOVSKÉM LESE

redakce

Jednou z nejlepších ukázek toho, jak významně se posunulo poznání přírody Slavkovského lesa v uplynulých desetiletích, je výzkum netopýrů. První poznatky o výskytu netopýrů ze zimovišť Slavkovského lesa pocházejí ze 70. let od RNDr. Ludka Hürky, zoologa Západočeského muzea v Plzni. Není jich však mnoho a v některých případech nám dnes již není úplně jasná jejich lokalizace. Dalších několik záznamů pochází z 80. let od Františka Barocha, zaměstnance Správy CHKO, mimo jiné objevitele „ztraceného“ dolu Jeroným – dnes jednoho z nejvýznamnějších netopýřích zimovišť v Karlovarském kraji.

Soustavný výzkum netopýrů Slavkovského lesa v podobě každoročního monitoringu netopýrů na zimovištích byl zahájen v roce 1995. Trvá dodnes a letos jsme oslavili dvacátou sezónu bez jediného přerušení. U zrodu tohoto projektu tehdy stáli RNDr. Jiří Bytel (zoolog Správy CHKO Slavkovský les) a RNDr. Luděk Bufka (zoolog Správy NP Šumava) se svým mladším kolegou Liborem Dvořákem. Prvotním úkolem sčítání bylo určit, jaké druhy netopýrů ve Slavkovském lese žijí, později se činnost soustředila na nejvýznamnější nalezená zimoviště s cílem sledovat změny v početnostech jednotlivých netopýřích druhů.

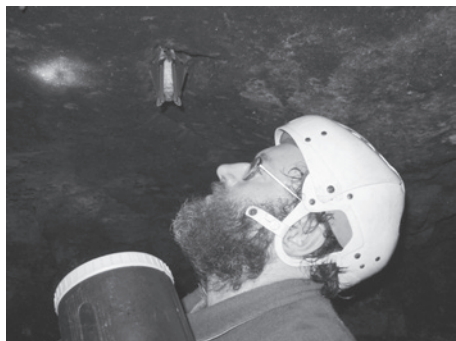
Počet sledovaných lokalit se významně zvýšil po roce 2005 s příchodem mladých a pro věc zapálených pracovníků Správy CHKO Slavkovský les. V současnosti je tak na území Slavkovského lesa známo přes 100 netopýřích zimovišť – především starých sklepů

a důlních děl. Zjištěno zde bylo 15 druhů netopýrů, každoročně v řádech stovek jedinců. Zimní monitoring probíhá vždy od konce ledna do února a je pokaždé vítaným terénním zpestřením úřednické práce v dlouhém zimním období. Zároveň je i přínosným setkáním odborníků, kteří si zde předávají své zkušenosti.

S ohledem na dlouhodobost projektu, velké množství získaných údajů a publikované i připravované odborné výstupy z tohoto výzkumu nemá smysl zabíhat na tomto místě do podrobností. Spíše bychom rádi prostřednictvím fotografií přiblížili neopakovatelnou atmosféru podzemí Slavkovského lesa a humorné okamžiky ze zimního sčítání, pro které jistě v odborném tisku nikdy místo nebude. ■

▲ Netopýr ušatý zimující spokojeně v elektroinstalaci bývalého muničního skladu u Vítkova na Sokolovsku.

- ▲ *Netopýr velký na stropě jedné z komor v dole Jeroným u Čisté a Jiří Bytel v hokejistické helmě, nezbytné ke splnění bezpečnostních předpisů, rok 2004.*

- ▲ *Hledání zimovišť v nejvyšších partiích Slavkovského lesa vyžaduje v letech s vysokou sněhovou pokrývkou dobrou prostorovou paměť. Miloš Holub vylézající ze starého sklepa u Lazů, rok 2009.*

- ▲ *Romantická krása podzemních prostor Slavkovského lesa.*

- ▲ *Neskryvaná radost Přemka Tájka z nálezů „nového“, tedy „netopýrářům“ dosud neznámého zimoviště, rok 2006.*

- ▲ *Zapomínat si klíče se nevyplácí...*

▲ *Netopýr řasnatý zimující těsně u vchodu do podzemí, a proto téměř souvisle pokrytý kapičkami vody, která se mu vysrážela na srsti.*

▲ *Vstup do některých podzemních prostor není snadný. Radost Ludka Bufky ze zdárného průzkumu zimoviště a zjištění, že jsme ani po Vánocích zase tolik nepřibrali, rok 2004.*

▲ *Počítat se musí se vším, třeba s tím, že v podzemí může být více vody než obvykle, na snímku Jaromír Bartoš.*

▲ *Ledová krása u vstupu do podzemí.*

▲ *Netopýr velkouchý patří mezi naše nejvzácnější netopýry. Ve Slavkovském lese byl na některých zimovištích opakovaně zaznamenán, v některých letech se zde však s tímto druhem vůbec nemusíme setkat. Všechny fotografie Přemysl Tájek kromě snímku „Neskrývaná radost“, kde je autorem Miloš Holub.*

Dlouholetý vedoucí Správy Chráněné krajinné oblasti Slavkovský les Ing. Jan Schlossar stál u zrodu tohoto chráněného území, a proto jsme ho požádali, aby se u příležitosti letošního výročí ve vzpomínkách vrátil o oněch 40 let zpět a přiblížil dobu, kdy se přístup k ochraně životního prostředí od toho dnešního značně odlišoval.

Bylo tomu skutečně tak? Změnil se pohled na ochranu přírody za uplynulých 40 let nějak významně?

Ale jistě, naprosto diametrálně. Ze začátku to všechno bylo hlavně o nadšení a až neskutečném zanícení lidí. Tak jak šel později čas, stávala se ochrana přírody stále více institucí, až je z ní dnes více méně ryzí úředničina pohybující se mezi pevně postavenými mantinely. Mnoho našich současných mladých kolegů má často dojem, že to bylo za onoho „totáče“ děsně bezvadný, jenže to je podobná retrospektiva, jako když Vám přijde, že povinná vojenská služba byla skvělá a ve skutečnosti jste se tam chtěli dvakrát zastřelit. Ona totiž tehdejší moc žádnou ochranu přírody nechtěla ani nepotřebovala. Bylo proto vlastně velmi složité, aby vůbec nějaká chráněná krajinná oblast vznikla. V zákoně k tomu opora byla, jenže jaký byl výsledek? Vznikla instituce na ochranu přírody a tím pádem máme přírodu zachráněnou – paráda. A v záloze byly další triumfy. Nikdo do ochrany přírody nedával žádné peníze. Na většině pracovních porad jsme probírali hlavně to, kam které auto pojedje. Měli jsme 1 800 litrů benzínu na rok, takže jsme plánovali každou jednotlivou jízdu a všichni jsme jezdili i svými auty, abychom se vůbec někam dostali. Ostatně západem pro věc jsme doháněli i to, že nás tehdejší „Strana a vláda“ nijak zázračně neplatila. Ochrana přírody navíc neměla žádný pořádný zákonný podklad. Dobře si pamatuji na v té době platný zákon o státní ochraně přírody. Byl z roku 1956 a byl naprosto vágní.

Lze tedy říci, že se od té doby ochrana přírody zlepšuje?

Když jsme chodili na první úřední jednání, tak se nám lidé smáli. Nevěděli, co jsme zač. Říkali, že jsme tam za kytičky, „zvířátka“ a tak podobně. Jak jsme si postupně zjednávali respekt, těchto pohledů ubylo, ale prakticky až do roku 1992, kdy vyšel zákon nový, byla ochrana přírody postavená hlavně na osobních vztazích. Abych uvedl příklad. Nebylo ničím neobvyklým, když z úst projektanta zaznělo: „To přeci nemohu panu Procházkovi udělat, abych odvodnil tohle rašeliniště.“ Dnes je všechno jinak. Když bylo v roce 1992 jasné, že do ochrany přírody přijdou peníze, říkal jsem: „Pánové pozor, to je konec ochrany přírody. Mezilidské vztahy zmizí a bude to prostě černá či bílá. Peníze máme – peníze nemáme.“ Změny v ochraně přírody spatřuji i v tom, že do roku 1992 jsme měli přes sto dobrovolných spolupracovníků a přátel Slavkovského lesa a pak toto číslo pomaloučku klesalo.

Peníze ale mohou také pomáhat. Do údržby krajiny plynou dnes prostřednictvím Správy CHKO nemalé prostředky.

To je samozřejmě výhoda, ale různá podobná opatření jsme dělali i tenkrát, byť asi nikoliv v takovém rozsahu. Jak pracovníci Správy, tak mnoho lidí z řady dobrovolných spolupracovníků pomáhali při nejrůznějších brigádách. Nedávno jsem vzal do ruky svůj starý kalendář a tam mám každou sobotu a neděli poznamenanou nějakou akcí. Nechci tím říct, že to tehdy bylo lepší než dnes, říkám jen, že tehdy to bylo diametrálně jiné.

Pojďme se z obecného pohledu na ochranu přírody podívat konkrétně na Chráněnou krajinnou oblast Slavkovský les.

Na území dnešní CHKO jsem začínal působit již v roce 1972, byť ze svého tehdejšího pracoviště v Plzni. Mělo poněkud složitý název – Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody – a z něj vyplývající dosti exotickou a dnes jistě velmi úsměvnou zkratku KSSPPOP. V rámci svých tehdejších povinností jsem se setkával s lidmi z celé republiky a když jsem řekl, že jsem ze Slavkovského lesa, většina reagovala: „Aha, to znám! To je u Brna – Austerlitz.“ Prostě, když jsme začínali, nikdo neznal, co to ten Slavkovský les vlastně je. Dnes to již lidé vědí. Ví, že tu je mnoho zajímavého a cenného. Je jistě výsledkem mravenčí práce a neřekl bych, že instituce, ale lidé, kteří tu instituci tvořili včetně oněch dobrovolníků, že oblast Slavkovského lesa přešla do obecného povědomí. Přiznám se, že před těmi čtyřiceti lety jsem s tím nepočítal. Ona je totiž ochrana přírody docela složitá disciplína, a tak úspěchy nejsou příliš vidět. Když jsme neudrželi ochranou ruku nad Krásenským rašeliništěm, tak byla jeho devastace hned vidět. A když se nám mnohem později podařilo společně s Loketskými lesy stejné místo revitalizovat, tak to je vidět podstatně méně než ta původní díra do země. Jsem ale přesto přesvědčen, že si ochrana přírody ve Slavkovském lese a ostatně i Správa jako instituce vybudovala solidní pověst a respektovanou pozici.

Zkuste vybrat nějakou věc, kterou byste označil za úspěch. A naopak – je něco, kde Správa selhala?

Měl jsem traumata třeba právě z již zmíněného Krásenského rašeliniště. My jsme s těžbou rašeliny tehdy zásadně nesouhlasili, ale prakticky jedním řádkem rozhodlo ministerstvo přesně opačně, než jaké bylo naše stanovisko. O to víc mě těší, že se to dnes vrací zpátky. Mohu uvést i Dlouhou stoku. Na několika

místech byla protržena a my jsme si říkali: „Krucinál, od poloviny 16. století to teklo a za posledních patnáct let se to celé rozbiže.“ A najednou mezi roky 1989 a 1991 začala voda téct opět až do Krásna a všichni to už berou jako naprostou samozřejmost. Přitom nepřislouží hlavní zásluha Správě, my jsme jen umetali cestičky. Chtěli to především Krásenští a to na tom bylo skvělé. Když mluvíme o technických památkách, tak jsme třeba bojovali desítky let za Pluhovu dědičnou stolu v Horním Slavkově a to se nám nepovedlo. Z nadšení jsme také ručně stěhovali všelijaké orchideje z míst, kde se dělaly rekultivace. Vzpomínám na našeho botanika kolegu Petra Nevečeřala, žádného Bivoje, jak tahal těžké plachty z místa na místo – prostě občas chtěli někteří tu přírodu příliš řídit a to se nesmí. Měli bychom to vždy dělat s pokorou. Je to prostě o pokoře k přírodě i k lidem.

Co Správa? Jaké byly její začátky?

Vzpomínám, jak jsem před 40 lety sehnal na KSSPPOP (o této předlouhé zkratce jsem se už zmínil) peníze na vybavení kanceláře a Ing. Jan Příhoda, tehdejší předseda Městského národního výboru v Mariánských Lázních a velký podporovatel vzniku CHKO, nám vyjednal místnost v samém podkroví Domu pionýrů a mládeže. Mým úkolem bylo sehnat nábytek. Všimněte si, že tehdy se nenakupovalo, ale shánělo – být za peníze. Až kdesi v Kynšperku se mi podařilo v prodejní nábytku najít 4 židle, 4 psací stoly a nějaké registratury. Psací stroj jsme dostali z Plzně a jednoho pondělí se pak slavně sešla naše první sestava – Honza Harvánek, paní Hlaváčková a já. Za týden se pak dostavil Pavel Vít, což byl řidič z plzeňského KSSPPOP a v Mariánských Lázních chtěl začít nový život. Pustili jsme se do úřadování. Telefon jsme neměli a tak jsme si dohodli u sympatických pracovnic pionýrského domu, že nás k tomu jejich vždy zavolají. Ono to zpočátku stejně moc často nebylo. Na záchod se také chodilo kamsi do jiných poschodí a tak

jsme za chvíli soutěžili, kdo potká za pracovní dobu více pionýrů. V zimě potom prasklo topení, takže jsme v kanceláři seděli v kabátech a na hlavě s čepicemi. Byl to opět pan Ing. Příhoda, který nám sehnal po jakýchsi organizačních změnách místo nad bývalou prodejnou Supraphonu v dnes Anglické, tehdy v ulici U Sokolova. Tam pak Správa zůstala až do doby, než jsme se přestěhovali do současných prostor. Bylo to takové rodinné prostředí.

A také to byla zlatá doba dobrovolného aktivu.

Jistě, už jsem o tom nadšení pro ochranu přírody mluvil. Vzpomínám na první přednášku, kterou jsme pro dobrovolníky uspořádali ve vypůjčeném sále. Přišlo asi třicet lidí a já jsem si připravil „zásadní“ téma, jak je nutné chránit přírodu. Zmínil jsem příklady z celého světa, ochranu pralesa, orangutanů, přírodu Uruguaye apod. Všichni mě bedlivě poslouchali a když jsem skončil, vystavili účet: „No jo, ale nás by zajímalo, co můžeme udělat pro přírodu tady u nás ve Slavkovském lese.“ Dodnes jsem to nezapomněl. Tohle byla a je autentická ochrana přírody a krajiny. V roce 1994 pak začal zájem o dobrovolný aktiv upadat. Těžko říct proč. Možná bylo méně volného času, možná se mnohým pohled na život zásadně změnil, ale určitě v tom sehrála svou roli také významně větší nabídka příležitostí. Otevřely se hranice a i po České republice najednou není problém sehnat kdekoliv ubytování a navštívit spoustu nových míst. Přesto někteří zůstávají a další svou pozornost k místům, kde žijí, znovu obrazejí.

Mnoho lidí má Slavkovský les spojen s především Kladskou a jejím okolím. Kdybyste měl doporučit turistům, návštěvníkům Slavkovského lesa nějaké jiné místo?

Je to těžké. Zajímavých míst tu je mnoho. Vybral bych nejspíš zdejší hadce a lesní prostory mezi Kladskou a právě těmi hadcovými skalami. Je to nádherné území. Kdysi, když se

▲ Jan Schlossar s legendárním vozidlem Správy – „Rumunem“ (ARO) v roce 1981. Archiv Správy CHKO Slavkovský les.

v Mariánských Lázních nemohly konat půlnoční mše, vyražel jsem občas místo toho ke Třem křížkům. Ten klid na přemýšlení, ticho v krásné krajině... Doufám, že nám to území zůstane dlouho zachováno v nynější podobě.

... a abychom skončili vesele?

Přes všechny peripetie by se toho našlo nemálo, ale s ohledem na letošní výročí se ponořím znovu o 40 roků zpět. První hraničník vymezující chráněnou krajinnou oblast (dodnes je evidován pod číslem 1) jsme slavnostně osazovali u Manského dvora a účastnila se toho řada tehdejších funkcionářů – dnes bychom řekli veřejných činitelů. Aby však nemuseli vykopávat díru, do které měla být hraniční cedule zasazena, vydali jsme se tam den předem s kolegou Harvánkem terén patřičně připravit. Jak to tehdy bylo s dopravou a vozovým parkem Správy jsem se už zmínil, takže není překvapením, že jsme se s krumpáčem a lopatami vraceli stopem. Zastavil nám jen nákladák naložený pískem, takže jsme vlastně vyznačování slavné a nově vznikající Chráněné krajinné oblasti Slavkovský les zahájili sedíce s lopatami na hromadě písku z lomu v Dřenicích.

(Ing. Jana Schlossara zpovídal Petr Jiran)

ZEPTALI JSME SE

lidí, kteří se dlouhodobě pohybují ve Slavkovském lese a velkou část svého volného času věnovali dobrovolnické činnosti spojené s ochranou zdejší přírody a krajiny, případně jí zasvětili i svůj profesní život.

Všem, kteří se nad svým vztahem ke Slavkovskému lesu zamysleli a věnovali nám svůj čas a úsilí, moc děkujeme.

1. Co se vám vybaví, když se řekne Slavkovský les?

2. Na jaká místa se ve Slavkovském lese vracíte nejraději?

Císařský les, léčivé prameny, hadce – rožec kuříčkolistý, skoro 30 let příjemné práce, nehynoucí časopis Arnika, lesy, louky, tetřivci, vysoká zvěř, lidské osudy a celá řada dalších většinou příjemných vzpomínek a zážitků.

Na desítky míst! Po nedávné procházce po naučné stezce Kladská (jejíž trasu jsem v roce 1975 v terénu vytyčoval a která se po otevření v roce 1977 zařadila mezi nejlepší zařízení tohoto typu v republice), jsem měl velkou radost, že tato naučná stezka prošla 37letým bouřlivým vývojem a dospěla až k dnešnímu špičkovému vzhledu. Během prohlídky jsem potkal desítky spokojených návštěvníků a to byl krásný pocit. Jinak se rád vracím na řadu dalších míst ve Slavkovském lese – zdejších pokladů je nepřeberné množství.

*Jan Harvánek, Mariánské Lázně,
bývalý pracovník Správy CHKO Slavkovský les*

Vybaví se mi zvlněné moře lesů, na které koukám každý den z balkónu mého plánského bytu. A také první opravdu krásné botanické zážitky, první ochránářské zkušenosti. Úžasné zimní dny plné sněhu, nehrějícího slunce a tichého zpěvu běžek. A samozřejmě řada zajímavých lidí a lidiček, nechci jmenovat, mohl bych na někoho zapomenout a to by mne mrzelo.

V zimě určitě na Lysinu, Lesný, Vlnitou, Kladskou, do těch nejvíce horských míst. Jinak se rád vracím na Bečovsko s členitou krajinou, s potoky, řekou a žulovými balvany, na Javořík se skalami, do botanických zahradek na hadcích. Pro mne vzdáleností nejbližším koutem CHKO Slavkovský les je Pístovsko a Michalohorsko, milá kulturní krajina v celku i detailu. Toulám se jí zdánlivě bez cíle a objevuji stále něco nového.

*Ing. Miroslav Trégler, Planá,
člen dobrovolného aktivu a pracovník odboru
životního prostředí MěÚ Mariánské Lázně*

Při vyslovení slov Slavkovský les se mně okamžitě vybaví oáza klidu, míru a pohody. Zachovalé lesní chrámy plné květín, zvěře, ptáků a skalních monumentů, doplněné na četných místech vyvěrajícími prameny a čistou vodou, protékající mnohými drobnými či většími vodními toky. Ideální místo pro prožití svého života a místo, kam se mnozí návštěvníci zdejšího kraje velmi rádi a mnohdy pravidelně a opakovaně vrací.

Do centrální části Slavkovského lesa tvořenou lesními porosty a rašeliništi na náhorní plošině zdejšího kraje, vymezenou obcemi Kladská, Lazy a Prameny. Dalším velmi oblíbeným místem je též okolí Dominovy skalky

▲ *Trampská brigáda, rok 1980.*

a bývalé Hadí farmy u Pluhova boru s nádhernými hadcovými výchozy a specifickou květenou. Pro načerpání především duševní energie jsou pro mne vhodná osamělá místa spojená s 19. stoletím jako jsou Rájovská hájenka, hájenka Polom a bývalá kavárna Volfštein na Vlčku.

Ing. Pavel Volf, Lázně Kynžvart, pracovník Lesů ČR, s. p., Lesní závod Kladská

Pro mě jako pro Karlovaráka milujícího přírodu je Slavkovský les krajem mého srdce. Je to kraj, kde se vyvíjela moje láska k přírodě a nakonec i moje cesta k její ochraně. Příroda se zde jakoby zakonzervovala a odolala. Že tato krajina lesů, květnatých luk a bystřin zůstala do současnosti téměř nenarušená není náhodou. Je třeba připomenout úlohu CHKO, která již čtyřicet let plní nelehký a nevďečný úkol ochrany zdejší přírody. Nebýt CHKO těžko by se zdejší krásná a atraktivní krajina ubránila těm různým developerům, přinášejících do přírody „civilizaci“. Budu-li jednou neschopen konat výlety do přírody, budu si ve vzpomínkách vybavovat především místa

ve Slavkovském lese.

Je dost těžké vyjmenovat svá nejoblíbenější místa. Řeknu-li Křížky, okolí Teplé, Vlček, okolí Pramenů, stále to nebude všechno. Při návštěvě Slavkovského lesa vím jedno. Že se tam zase (bude-li to možné) rád vrátím.

RNDr. František Jelínek, CSc., Karlovy Vary, bývalý ředitel územního odboru MŽP v Plzni

Je to pro mne moře voňavých lesů, báječných minerálek, oáza pro jelení zvěř a kde bohužel žije dnes už pouze torzo tetřívků. Je tam také parta noblesních pracovitých lidí, kteří se starají o tamní přírodu.

Rád se budu vracet na Kladskou, do Tajgy, na Křížky a do prostoru Čisté a Pramenů.

Miloslav Jan Žán, Rokycany, člen dobrovolného aktivu

První, co mne napadne, když slyším CHKO Slavkovský les je nesmírné úsilí mých známých, kamarádů, bývalých spolupracovníků, dobrovolných strážců a zaměstnanců

CHKO o zachování jedinečného přírodního dědictví po našich předcích. Jsem moc rád, že ochrana přírody v okolí Mariánských Lázní – mého domova – není jen prázdné slovo. Vzpomínám na vždy příjemnou a plodnou spolupráci mezi námi turisty, členy Klubu českých turistů, a Správou CHKO. Spolu jsme obnovovali a objevovali zaniklá místa v našem okolí, minerální prameny, osazovali první informační tabule, organizovali brigády na pomoc lesu, vyznačovali trasy k zajímavým lokalitám...

Vyjmenovat místa, která mám ve Slavkovském lese rád nelze, bylo by jich mnoho. Ale péče je jedno, ze kterého bych se rád ještě jednou rozhlédl do kraje – vrchol Podhory. Výhled odsud na klášter v Teplé, rybník Betlém, Přimdu, Dyleň... To je nádhera.

*Václav Černý, Mariánské Lázně,
bývalý předseda KČT Mariánské Lázně*

Nádherná zelená zvlněná krajina, plná pramenů, pramínků a potůčků, kde se střídají lesy a louky. A taky parta nadšenců, která od prvopočátků Správy CHKO s minimálním počtem pracovníků zvládala všechny úkoly, chodila domů z práce v pozdních večerních hodinách, trávila v terénu většinu sobot a nedělí a svým nadšením dokázala strhnout a naplnit řadu amatérů, kteří pro CHKO pracovali. Bez nich by Slavkovský les nebyl.

Nejraději se vracíme do centrální části, na Kladskou a nejbližšího okolí. A to nejen pro krásnou a hodnotnou krajinu, ale trochu i z nostalgie, když vzpomínáme na budování první naučné stezky na Kladské, kterou jsme stavěli vlastníma ručičkami. Bylo to krásné a dělali jsme to rádi.

*Marie a Antonín Gregorovi, Habartov,
zakladatelé trampských brigád*

▲ *František Baroch v roce 1976 při stavbě naučné stezky na Smrad'ochu.*

Je to kus krásné přírody se spoustou vzácné flory a fauny, která se nikde jinde nevyskytuje. Ale i rozmanitost zdejší krajiny je nepopsatelná, ať jsou to různé skalnaté útvary, plynové vývěry jako Smrad'och nebo četná rašeliniště. Proto je dobře, že je to chráněná oblast.

Nejraději se vracím na místa jako je Kladská, Tři kříže, kde jsem odsloužil nějakou tu dobrovolnou strážní službu a kde jsem těž pomáhal při budování naučných stezek.

*Václav Panc, Mariánské Lázně,
člen dobrovolného aktivu*

Lidé, se kterými jsem byl po léta v přátelském osobním styku: Ellen Volavková, Franta Baroch, Otto Štěpánek, Honzové Schlossar a Harvánek, Vašek Procházka... a samozřejmě mnoho dalších, bez kterých by Slavkovský les nebyl tím, čím je.

Průlom řeky Ohře od Lokte po Doubí u Karlových Varů a Lázeňské lesy Karlovy Vary, se svojí časně podzimní nádherou.

Ing. Radoslav Brachtl, Karlovy Vary, pracovník odboru životního prostředí Krajského úřadu Karlovarského kraje

Když jsem v roce 1959 nastoupil jako tehdy první a jediný profesionální ochránář přírody do teprve vznikajícího Krajského střediska památkové péče a ochrany přírody pro Karlovarský kraj, vedle Soosu byly pro mě nejlákavější lokality právě ve Slavkovském lese. Jezdil jsem tam při každé příležitosti, botanizoval a připravoval k vyhlášení nová chráněná území. Když vznikl nápad, že krajinné hodnoty Slavkovského lesa mají předpoklady vyhlásit toto území za CHKO, ujal se Krajské středisko přípravných prací a když byl záměr v roce 1974 úspěšně završen, jezdil jsem často a rád jak ke kolegům na Správu CHKO, tak do terénu. Dodnes si myslím, že CHKO Slavkovský les patří mezi nejzajímavější velkoplošná chráněná území u nás a mohu si jen přát, aby jeho příroda zůstala ještě dlouhá léta v takovém stavu, v jakém ji mám v paměti.

Nejraději mám asi hadcové skalky v okolí Pramenů a Nové Vsi, i když samozřejmě rád navštěvuji Kladskou i jiná místa v oblasti.

Mgr. Miloš Hostička, Plzeň, botanik

Oblast Slavkovského lesa je pro mě srdeční záležitostí. Jako mariánskolázeňský rodák jsem ve svých dvanácti letech se základní školou poprvé navštívil osadu v Kladské. A právě toto první poznání sice malého, ale nádherného kousku přírody, ve mě zanechalo dojem, pro který se Slavkovský les stal mým celoživotním působištěm. Dnes, již v důchodu, se snažím vyhledávat a navštěvovat místa, která jsem ve Slavkovském lese dosud neviděl.

Nejraději pobývám na Kladské a v přilehlém okolí. Stále mě fascinují zbytky nádherných smrkových porostů, vodní nádrže, rašelinisté Tajga, Paterák nebo Lysina s porosty borovice blatky a ostatní typickou květenou. Rád navštěvuji hadcové lokality Vlček a Pluhův bor,

kde jsou stále k vidění zbytky starých a pěkných porostů borovice lesní. Často navštěvuji okolí osady Horní Lazy, odkud jsou za dobré viditelnosti nádherné vyhlídky na lesnaté masivy Českého lesa, Smrčiny a Krušných hor. Odtud se občas vydávám navštívit místa zaniklých obcí Dolní Lazy, Krásná Lípa, Horní Žitná, Dolní Žitná a Smrkovec.

*Ing. Tomáš Janda, Lázně Kynžvart,
bývalý lovcí Lesního závodu Kladská*

Pro mě, jakožto bývalého, ale dlouholetého obyvatele Chebu, který navštěvoval hlavně různé lokality Chebské pánve a Ašska, byl Slavkovský les vždy trochu tajemný. Obdivuji zejména jeho veliké lesní komplexy, často s mohutnými smrky a místy s dosud zachovalými krásnými bučinami. Je to území, kde na podzim můžeme slyšet troubení jelenů nebo obdivovat nádherná a málo narušená blatková vrchoviště. Samotná osada Kladská se svými stavbami alpského typu pak působí přímo exoticky.

Ve Slavkovském lese mám tři místa, která mám nejraději. Jsou to především Kladské rašeliny, a to zejména Tajga. S tetřevy hluší jsem se tu už sice nesetkal, ale stále je tam v duchu vidím tak, jak o nich kdysi hovořil i psal Ing. Jaroslav Polák. Pozoroval jsem zde ale vodouše kropenaté – druh, který v ČR hnízdí jen v malém počtu. Prvně jsem tu spatřil i žlutásku borůvkového a vzácnou vážku lesklíci severní. Na druhém místě je to Holina, krásná bučina u Lázní Kynžvartu s mohutnými buky i smrky. V ní jsem se poprvé na chebském okrese setkal s holuby doupňáky a s lejskem malým. Ten zpíval vysoko v korunách stromů a trvalo přes jednu hodinu, než se mi ho podařilo konečně spatřit. A jsou to i Křížky, romantické místo s třemi kříži na hadcové skále. Tady vždy na jaře obdivuji porosty vřesovce pleťového a malé kapradiny sleziníky.

Nádherné jsou také porosty upolínu nejvyššího a řada botanických lahůdek na protější straně silnice. Měl jsem ještě možnost vidět i slyšet zde tokající tetřívky obecné a tajemné volání chřástalů polních.

Ing. Dědmar Jäger, Podhradí u Aše, ornitolog

Netušil jsem, jak se mylím, že odpověď na položené otázky bude lehká... Vybaví se mi samozřejmě příroda, krajina, mokřadní louky, rašeliníště, vývěry minerálních vod, hadcové výchozy, ale je to opravdu všechno? Není! Patří sem i má čtyřicetiletá dobrovolnická spolupráce se Správou. Při ní jsem získal spoustu přátel a kamarádů, z nichž bohužel někteří již nežijí, jako Jarda Dobrodinský, Arpád Varga a Franta Baroch. Vybavují se mi vzpomínky na společné strážní služby, stavbu naučné stezky na Kladské a na Smraďochu, čištění minerálních pramenů nebo dobrodružné zkoumání dolu Jeroným. Pro děti jsme pořádali na chatě Rotta dětské dny. Bylo by to na dlouhé psaní, a tak už přidám jen toulky přírodou s fotákem při „lovech beze zbraní“ a přátelství s lesníky, lovci či lesními dělníky.

Ve Slavkovském lese se rád vracím na mnoho míst, ale opravdu rád mám staré lomy mezi Kladskou a Prameny, rašeliníště Paterák, Krásenské a Komáří rybníky, krajinu kolem Horních Lazů, území bývalých obcí Smrkovec, Ostrov a Krásná Lípa, Pluhův bor nebo „rybníčky“ za obcí Rájov. Je těžké vybrat některé místo a říct: „Sem se vracím nejraději“. Žádné nej asi neexistuje.

*Svatopluk Šedivý, Mariánské Lázně,
člen dobrovolného aktivu a fotograf
Slavkovského lesa*

Slavkovský les je nádherná přírodní scenérie, která mě, vyhlášením chráněné krajinné oblasti, provází životem už celých čtyřicet let.

▲ Slavnostní otevření vyhlídkové věže na naučné stezce Kladská, rok 1981.

Krásné vzpomínky mám na první čísla časopisu Arnika, pořizované ještě primitivní rozmnožovací technikou, ale už tehdy přinášející pro mnohé z nás nezvyklé a cenné informace. Účastnili jsme se hlídek v místech zvýšené ochrany vybraných území a zabývali se osvětou mezi návštěvníky. Já jsem se pak zaměřil spíše na historii a památkovou péči a zůstal u toho dodnes. V polovině 80. let jsem objevil tvrziště nad Nimrodem a v jeho blízkosti zaniklou středověkou ves Pingarten. Inicioval jsem celkem deset ročníků „Pochodu podél Dlouhé stoky“, během nichž jsme čistili koryto této technické památky. Pořádili jsme soupis více než tisícovky drobných i velkých sakrálních památek, provedl jsem systematický průzkum okolí hradu Kynžvart, během něhož bylo nalezeno více jak dvě stovky předmětů. U ruiny Boršengrýnu jsme našli místo, kde stával dlouho hledaný původně gotický kostelík postavený Jindřichem z Plavna. Prostě – když se řekne Slavkovský les, vybaví se mi období čtyřiceti let, kdy jsem se určitě nenudil, udělal dost užitečné práce, načerpal mnoho zkušeností a potkal se s dobrými kamarády.

Nejvíce mě přitahuje Kynžvartsko, okolí Kladské a Mariánských Lázní.

*Zdeněk Buchtele, Velká Hleďsebe,
člen dobrovolného aktivu a místní historik*

▲ *Plavení dřeva přes Kladský rybník při stavbě naučné stezky v roce 1977.*

Je tomu už drahé let, kdy jsem občas (měl jsem úkoly převážně v jiných končinách západních Čech) zavítával, a musím říci, že nesmírně rád, do „slavkáčských“ končin. Důvodů, jak si je vybavuji po mnoha letech, bylo více. Byly to sice jednak určité pracovní povinnosti a jednak – a teď nevím vlastně proč – to byla mně nesmírně sympatická, ve mně rezonující příroda. Ať už nádherné lesy, rašelinité, ale i další biotopy, kterými jsem rád coudal, a to nejen jako botanik v létě, ale velice často i coby lyžař v zimě.

RNDr. Jaromír Sofron, Plzeň, botanik

Rozsáhlý komplex zdravého lesa. Bohužel mám také připomínku, že jde o les neúměrně poškozovaný zvěří, a to loupáním a okusem. Jedná se o časovanou bombu a je nutné se o tuto problematiku intenzivně zajímat. Argument, že se jedná o státní lesy neobstojí. Jde totiž o náš majetek a nehospodaří se na něm dobře. V porostech starých 15 až 30 let není ani jediný zdravý strom.

Do Slavkovského lesa se nevracím, jezdím tam pravidelně se svým synem lesmistrem Ing. Petrem Budkou.

*Ing. Josef Budka,
bývalý ředitel lesního závodu Teplá*

Slavkovský les – to je 50 let mého profesního života v jeho lesích, pro mne znamenají pracovní úspěchy i nezdravý, jelení říje, všechny stejné a přece každá něčím výjimečná, neopakovatelné lovecké zážitky, ale i zážitky při loveckých doprovodech. Je toho mnoho a bylo to krásné.

Je to milovaná Kladská, která se na několik let stala i mým domovem. Jsou to rašeliniště Tagga, Paterák i Lysina a kouzelný Mýtský rybník. Nebo již zarostlé výhledy z Kamenného moře do Chebské kotliny. Všechna tato místa ale i mnohá další jsou pro Slavkovský les charakteristická a podtrhují jeho jedinečnost.

*Ing. Petr Vavřík, Jindřichův Hradec,
bývalý vedoucí polesí Lázně Kynžvart,
Lesní závod Kladská*

Určitě lidé, kteří jsou spojeni s prvními lety trvání chráněné krajinné oblasti. Pro každého, kdo do Mariánských Lázní přijel, měli dveře vždy otevřené. A za nimi všichni našli ochotné a kamarádké nadšence, pro které byla práce potěšením. A to nadšení se přenášelo i na ostatní...

Přiznám se, že se vracím málo. A je to asi chyba. Určitě bych se ale ráda podívala na místa, spojená se zajímavými botanickými nálezy, jako je např. Upolínová louka s populací vrby borůvkovitě.

*Mgr. Jaroslava Nesvadbová,
Dýšina – Nová Huť, botanička*

Slavkovský les je téměř 40 let mého života a věřím i užitečné práce v kolektivu fajn lidí.

Je řada takových míst, kam rád chodím, ale nejčastěji se vracím do „filců“ a lesů v okolí Kladské a na Kladskou.

*Ing. Václav Procházka, Mariánské Lázně,
pracovník Správy CHKO Slavkovský les*

Když se řekne Slavkovský les, vybaví se mi kancelář Správy CHKO v Anglické ulici (tehdy v ulici U Sokolova) v době, kdy jsem začala pracovat jako referent ochrany přírody na ONV v Chebu (1979). Kancelář je plná lidí a všichni vášnivě diskutujeme. Nevím už o čem (asi o přírodě), a nevím kdo konkrétně v kanceláři je, protože takových setkání bylo mnoho. Pro mne však ke Slavkovskému lesu budou vždycky patřit Honza Schlossar, Vašek Procházka, Věra Vydrová, Franta Baroch, Honza Harvánek, Ellen Volavková a Otta Štěpánek.

Nejraději se vracím na Kladskou. Zdejší rybník a lesy mne naplňují klidem a pohodou. Také se ráda vracím na Křížky. Ráda se dívám na okolní louky, které mne vždy znovu utvrzují v přesvědčení, že chránit přírodu má smysl. Většina luk měla být kdysi odvodněna, ale společně s pracovníky Správy CHKO se nám tomu podařilo zabránit.

Ing. Hana Henyšová, referentka ochrany přírody na ONV v Chebu

Na polesí Mariánské Lázně jsem pracoval od roku 1953 jako lesník, pak jako technik a později jako vedoucí polesí až do roku 1992. Pamatuji si nasazení pracovníků Správy CHKO pod vedením pana Ing. Jana Schlossara, Ing. Václava Procházky, Jana Harvána, Ing. Richarda Švandrlíka, nezapomenutelného strážce pana Ottu Štěpánka a dnešního vedoucího Správy pana Ing. Jindřicha Horáčka při značení hranic chráněných území, stavbě naučných stezek, instalaci velkého množství informačních tabulí či značení památek. CHKO Slavkovský les představuje unikátní a odlišnou formu hospodaření. Lidská činnost tu musí být odborně řízena tak, aby se tento vzácný ekologický celek uchoval pro budoucí generace. Organizování brigádnické činnosti, výstavba nutného zařízení, využití

▲ Nestor ochranářů ve Slavkovském lese, Otta Štěpánek, při kroužkování výrů v Údolí Teplé.

dobrovolných aktivistů, proškolení a příprava nových spolupracovníků pro tuto činnost, to byl obrovský úkol pro minulé a zůstává i pro současné vedení Správy CHKO. Díky za tuto vykonanou práci.

Velmi rád se vracím ve vzpomínkách na různá místa, ale dnes ve svých 85 letech vzpomínám jako bývalý pracovník lesů také na veškerou práci, kterou jsem odvedl ve prospěch zdejších lesů a přírody. Jarní buky v přírodní rezervaci Holina svým jemným zabarvením světlé barvy, svěží zelené rašící listy dobře rostlých kmenů, jarní vlhká vůně prohřátá paprsky slunce a večerní tah kvokajících sluk tu vytváří pohádkové místo. Rád jezdím kolem vodní přehrady Mariánské Lázně na myslivnu Rájov směrem k bývalé restauraci Nimrod. Navštívím přírodní rezervaci Smraďoch, Farský pramen, dále pak Prasečí

leč, Karpaty a hlavně sítinské borovičky, kde byl ráj zvěře hlavně pro myslivce. Miluji myslivecké akce na Kladské, kde si v překrásné přírodě dopřávám opravdového klidu.

*Václav Harmáček, Drmoul, bývalý vedoucí
polesí Mariánské Lázně, Lesní závod Teplá*

●
Vybaví se mi spousta přátel, se kterými jsme se snažili chránit přírodu jako Český svaz ochránců přírody nebo aktiv při Správě CHKO. Je to dobrý pocit.

Rád se vracím do údolí řeky Teplé, na Vlčí hřbet a do okolí Pateráku.

*Milan Vojtěch, Mariánské Lázně,
člen dobrovolného aktivu*

●
Vidím území historicky spojené s těžbou cínu a wolframouranových rud a tomu přizpůsobenou skladbu lesních porostů. Také dostatek vody nezbytné pro tehdy používanou technologii těžby – zapalování výdřevy ve štolách a následné prudké zchlazení, aby rudná žíla popraskala. Je to oblast uměle vytvořených jezerních ploch – Horní a Dolní jezera na Krudumu. Tato vodní díla sloužila jako zásobníky vody pro napouštění rybníků v oblasti Puškarova nad Horním Slavkovem. Vidím Puškarovu stoku, která vedla a doposud vede vodu do oblasti Horního Slavkova a je nádhernou technickou památkou podobně jako celá trasa vodního díla „Floss“ od Kladského jezera až po nátok do Krásenského potoka. Ta v současné době prochází rekonstrukcí a zaslouží si také naši pozornost a obdiv.

*František Bejček, Horní Slavkov,
člen dobrovolného aktivu*

●
Slavkovský les je pro mě Pramenský potok a Mýtský rybník, tam jsem strávil ty nejhezčí chvíle.

Rád se vracím do údolí Mnichovského potoka k Siardově kapli. To místo má čtvrtý rozměr.

*Ing. Jindřich Horáček, Ph.D., Mariánské Lázně,
vedoucí Správy CHKO Slavkovský les*

●
Z bezpočtu dojmů, kterými na mne Slavkovský les zapůsobil za 49 let jeho poznávání, opakovaně se mi vybavují pocity zapsané do mého článku v listopadovém čísle časopisu Turista v roce 1970: „... Hodiny cest trávou, která se na podzim žlutavě stříbří a chrastí, na jaře je zelenavě stříbrná a hladí... Po volných vlnách kopců letí vítr, hraje na dráty elektrických vedení, která jdou jakoby odnikud nikam. A všude je voda. Prolíná zemi, drží se v rašelinách, odlévá se v potocích všemi směry... Je tam i voda, ve které bublá a syčí plyn.“

Bečov nad Teplou a jeho krajinné prostředí. Je jako srdeční krajina v těle, které vnímám jako vlastní.

*Ing. Stanislav Wieser, Karlovy Vary,
bývalý pracovník Správy CHKO Slavkovský les*

●
Zádumčivá, trochu tajemná krajina, kde vnímavý návštěvník najde spoustu nádherných míst. Pro mne krajina, kterou jsem si oblíbil a kde jsem strávil celý svůj profesní život.

Jsou dvě kategorie těchto míst. Jednak známé turistické lokality Kladská, Tři kříže, Lesný atd. Jsem ale stále zatížen svojí profesí a tak rád „zkontroluji“ místa, kde jsou některá zajímavá a úspěšná lesnická opatření – např. v okolí Mýtského rybníka, Bašusová cesta, Těšov, Smrkovec aj.

*Ing. Josef Hruška, bývalý ředitel Lesů ČR, s. p.,
Lesní závod Kladská*

(Odpovědi byly redakčně kráceny.)

Jedna z etap stavby naučné stezky na Kladské v 80. letech.

František Baroch, renesanční přírodovědec a badatel, rok 1981.